

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

HUDEBNÍ A TANEČNÍ FAKULTA

Hudební umění

Housle

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Úvod do fyziologie paměti pro potřeby hudební
interpretace**

se zohledněním poznatků Kognitivní a Informační vědy

Ondřej Petera

Vedoucí práce: prof. Ivan Štraus

Oponent práce: prof. Jindřich Pazdera

Datum obhajoby: 4. červen 2019

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2019

PRAGUE ACADEMY OF PERFORMING ARTS

MUSIC AND DANCE FACULTY

Musical arts

VIOLIN

BACHELOR THESIS

**Introduction to physiology of memory for necessity
of interpretation of music**

through conclusions of Cognitive and Information science

Ondřej Petera

Supervisor's name: prof. Ivan Štraus

Opponent's name: prof. Jindřich Pazdera

Date of advocacy: 4th June 2019

Academic degree: BcA.

Prague, 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Úvod do fyziologie paměti pro potřeby hudební interpretace

vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne 30. 4. 2019

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Tato práce si klade za cíl informovat o interpretačním umění ve světle poznatků Kognitivní a Informační vědy a poznatků o fungování paměti jako nedílné součásti interpretace hudby. Uvádí základ k vybraným kapitolám teorie vědomí, uvažování, paměti, informace a komunikace. Pojednává i o vymezení a dopadu vnějších vlivů na produkční kvalitu interpreta. Dále objasňuje některé vžité mýty s pamětí spojené. K vybraným tématům uvádí příklady souvislostí a vlivu na interpretační praxi.

Abstract

Objective of this thesis is to inform about possibilities of development music interpretation through conclusions of Cognitive and Information science and conclusions of memory research as inseparable part of interpretation of music. It presents basic theories of human consciousness, reasoning, memory structure, information and communication. Examines delimitation and impact of external influences on quality of interpretation. Clarifies deep-seated public known blunders related to memory. Finally presents selected examples of contexts and influences with interpretation use-cases.

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval prof. Ivanu Štrausovi za veškerou energii, čas, cenné rady a vzácně opatrovnický přístup v průběhu celé naší několikaleté spolupráce. Především pak za důvěru, kterou ve mě vložil. Jeho individuální přístup a čistota záměrů a pravdivost, s nimiž se oddává svému poslání, jsou pro mne inspirací.

Obsah

1	Úvod	1
1.1	Kudy k nalezení měřítka?	3
2	Teoretická část	6
2.1	Projevy vědomí	6
2.2	Uvažování	9
2.2.1	Informace	14
2.2.2	Paměť	16
2.3	Komunikace a přenos informace	17
2.3.2	Verbální komunikace	22
2.4	Závěr teoretické části	25
3	Praktická část	27
3.1	Proč?	27
3.2	Náhled první: Hledání metriky	29
3.2.1	Informační stres	29
3.2.2	Metrika	30
3.2.3	Diskuse	38
3.3	Náhled druhý: Vědomá komunikace	39
3.3.1	Informační selhání	39
3.3.2	Komunikační fauly	40
4	Závěr	45
	Seznam literatury	48

1 Úvod

Tato práce je prvním pokusem při hledání nového přístupu v popisu výkonného umění. Hlavní důraz kladu na nalezení a pojmenování vlivů, jež na samotnou činnost přímo i nepřímo působí. K takovému počínu je nutné nalezení univerzálního měřítka, k němuž lze každodenní činnost umělce připodobnit a díky němuž bude třeba v budoucnu možné nejen lépe pochopit dnes třeba dosud neznámou funkci a přínos výkonného umění pro společnost, ale nalézt pro něj v dnešním chaotickém světě trvale obhajitelné místo, ať už budou politicko-ekonomické podmínky jakékoli.

I přes relativní historickou novost a výraznou náročnost náplně práce profesionálního interpreta, jež se kultivuje jen několik málo stovek let získáním autonomie od duchovního rituálu, se obor dynamicky rozvinul a rozšířil po téměř celém světě. Duchovní základy, jež se rozvinuly v evropských podmínkách, vznikaly v době, kdy svět obývala necelá miliarda lidí. Samotnou Evropu, kde byla klasická interpretační hudba repertoárově i metodicky rozvinuta, ve své době obývalo necelých 170 miliónů lidí. Přesto dnes odkaz umění klasické interpretace přežívá nejen v Evropě, ale na všech kontinentech, kde úspěšně pojímá obohacující vlivy místních interpretačních tradic. Nerad bych zde rozvíjel úvahy o rozdílné společenské funkci jednotlivých žánrů. Tomu se důkladně věnuje hudební věda. Nás budou zajímat různé vlivy rozvíjení interpretačního umění na vědomí interpreta.

Samotné výkonné umění s důrazem na interpretační kvalitu nese v hloubi cosi unikátního. Jedná se o jistou formu meditační praxe, při které člověk s největší pečlivostí zkoumá limity svého vnímání, představivosti a schopnosti psychofyzické koordinace „v reálném čase“. U náročnějších hudebních nástrojů se do této činnosti zapojuje doslova celé tělo. Zároveň je kladen zásadní význam schopnosti zpracovávat a precizně koordinovat dříve osvojené dovednosti. Kultivovat zvukovou představu, motorickou ekonomii, pamětní jistotu, hudebně estetickou představu, nesmírné množství zpracovávaného hudebního textu, souhru s dalšími interprety a to vše v jednom okamžiku tak, aby výsledek zaujal a potěšil školeného i neškoleného posluchače. Pravým arbitrem pravdivosti jeho výkonu je sama přirozenost. Zevnitř i zvenčí.

Každá činnost, které se člověk věnuje, má svůj prvotní impuls ve vědomí a v

nevědomí. Interpretační umění sice probíhá během vědomého stavu, vliv nevědomí je však zcela zásadní. Zde se mu však budeme věnovat jen velmi okrajově. Do vědomí od narození nepřetržitě proudí nespočet informací z vnějšího světa, z osobní zkušenosti a z nevědomí. Rozmanitost úkolů, které je vědomí schopno zpracovávat je téměř neomezená. S informacemi z těchto úkolů operuje fenomén, který jsme si pojmenovali „paměť“. To, jak se díky ní s informacemi nakládá, určuje kvalitu našeho života.

Ačkoli naše poznatky o světě, o samotném vědomí nebo paměti pro přehlednost zjednodušíme do pouček a vytváříme jim kategorie, vlastně jen z vnějšku popisuje zlomek pozorovatelných projevů, které nikdy nevystihnou bohatost osobní zkušenosti. Samo vědomí s největší pravděpodobností nikdy spolehlivě v úplnosti nevystihneme. Je to jeden z projevů přirozenosti ukrytý v každém z nás. Každý je unikátní a reaguje na podněty okolního světa odlišně. Ano, jisté podobnosti lze určitě nalézt. Zakládat však na těchto pozorováních domněnku, že víme přesně, jak vědomí a paměť fungují, považuji za bláhové. Můžeme se pouze s úctou a nejvyšší mírou pokory dohadovat a nechávat v životech lidí maximální možný prostor pro zažívání vlastní osobní zkušenosti.

Velmi zajímavým projevem houslové hry a jiných kognitivně náročných činností je poznání, že výraznou část jejich celkového smyslu nehledá jednotlivec vně, ale uvnitř, prostřednictvím samotného praktikování. Po určitou dobu lze samozřejmě šálit své vědomí projektováním vnějších cílů, ale pro další rozvoj se beztak dříve či později pohrouží do co nejpravdivějšího ztvárnění samotné činnosti. I z tohoto důvodu je nesmírně obtížné hledat nějaký ohodnotitelný výsledek, který by objektivně reprezentoval úspěšnost nebo neúspěšnost počínání.

Vědomí a paměť jsou tedy přirozené projevy, jejichž funkci můžeme během svého života buď rozvíjet, nebo omezovat. Nejnovější poznatky ukazují, že mnohé předsudky, které si o nich lidstvo dosud vytvořilo a po generace živilo, jsou přinejmenším neúplné, výrazně zjednodušené, potírající rozmanitost a v mnohých případech dokonce mylné. Lze tedy i předpokládat, že to, jakým způsobem funguje organizace našeho vědomého života, se zakládá na nepřesných základech. V důsledku toho se - za předpokladu, že pružně nerevidujeme formální pravidla řídicí životní styly v daných formálních systémech - projeví narušením vnitřní rovnováhy jednoho každého z nás.

I proto se v posledních desítkách let dynamicky rozvíjí řada oborů zkoumajících projevy vědomí a nevědomí z různých perspektiv. Poprvé v novodobých dějinách západní kultury začíná záležet na jednotlivci a jeho blahu. Tyto obory se v posledních dekádách od dočasné specializace a rozvoje vlastním směrem opět sdružují do celků. Dochází k četným pozorováním, že zdánlivé detaily, které by s vědomím nemusely mít žádnou souvislost, přímo působí na kvalitu rozhodování, životní postoj, názory, přesvědčení i veškeré vědomé projevy.

Pro nás, jako výkonné umělce, kteří se kultivaci svého vědomí máme věnovat důsledně, jsou jistě nejzajímavější obory kognitivní věda a teorie informace. Kognitivní věda sdružuje a zkoumá poznatky z psychologie, filozofie, lingvistiky, antropologie, neurovědy a zkoumání umělé inteligence. O kousíček blíže ke kýžené nové koncepci při popisu činnosti výkonných umělců ve společenském významu je pak informační věda. Oba tyto obory by pak měly při důkladném zpracování poskytnout dostatek nástrojů, nutných pro formulaci aplikací do ekonomie za účelem obhájení základních standardů, nutných k úspěšnému praktikování a trvalému rozvoji oboru i každého jednotlivého uměleckého výkonu, jeho přibližnou interpretací jako kognitivního výkonu.

Interpretační umění je totiž globální a jeho náplň ani cíle nepodléhají žádnému politicko-ekonomickému zřízení ani žádné ideologii. Se všemi se však musí uspokojivě domluvit tak, aby se při snaze přežít dočasnou nepřízeň vnějších záměrů nezpronevěřilo samo sobě a plnilo svou pravou funkci. Funkci dalšího univerzálního vyjadřovacího prostředku.

1.1 Kudy k nalezení měřítka?

Každý pohyb, každá myšlenka, každý zvuk i dotyk nebo vůně jsou pro náš mozek informací, jež vstupuje skrze receptory do vědomí. My si z nich směřováním vlastní pozornosti doslova utváříme vlastní realitu. Protože vědomí každého jednotlivce je jedinečné, je i jedna každá realita odlišná od reality našeho partnera, rodiče, souseda, kolegy i kamaráda. Naše vědomí je unikátní kousek přírody uvnitř každého z nás.

Prostřednictvím myšlenek a informací si pak vykládáme vše, co nás obklopuje. Pro snazší společnou existenci jsme si na světě za tisíce let vytvořili různé umělé struktury, jež z principu stojí svou formálností doslova proti přirozenosti. Dlouhá

tisíciletí trvalo, než se naše zkoumání přesunulo od pozorování a spoutávání vnějších objektů do tajů vnitřního života jednotlivce. Populační boom hraje v této přeměně zásadní roli, protože expandovat již téměř není kam. Otevírá se nám sice vesmír nebo virtuální obal naší reálné existence, ale bez schopnosti žít vyrovnaně na Zemi, uvnitř svého vědomí, nás ve kterémkoli prostoru, kam se rozhodneme expandovat, žádné trvalé štěstí patrně čekat nebude.

Umění a především živá produkce jsou jedním z pomyslných vrcholů kultivace vnitřního světa jednotlivce. Vrací se totiž od složitých popisů a formálního uvažování nad mnoha vzájemně nezávislými dynamickými prostředími, horami formalizované teorie, přístupů k interpretaci a jiných pravidel v konečném důsledku zpět k vlastní vůli a tím tedy k přírodě a přirozenosti. Bez tohoto návratu není žádná produkce dostatečně přirozená, dostatečně pravdivá, ani dostatečně uspokojující. Sama činnost je potom nekonečným soubojem s osobními limity. Nelze ji plně zautomatizovat. Ve chvíli, kdy dojde k její automatizaci, ztrácí přirozenost a stává se sériovým produktem, což se po čase negativně projeví i při jejím působení jak na vnitřní život interpreta, tak i na jeho publikum. Formální svět kolem této nekonečné osobní snahy má za úkol citlivě utvářet rámeček, který činnost zastřeší a zajistí, že se bude tvůrčí osobnost zdravě rozvíjet a zachová se zde i se svým obohacujícím vlivem na vědomí pro další generace. Souhrnem míří daleko nad úroveň problémů současného světa.

Tento skrytý potenciál některých náročnějších kumštů (druhů umění) v dnešním světě bere za své. Jak se společnost rozrůstá, vzniká stále více míst, kde formální systémy naráží na neprorazitelnou realitu a na sebe navzájem. Duch každé moderní doby soupeří s duchem doby modernímu duchu současné, a s dědictvím a závazky minulosti. Probíhá souboj o plnou pozornost, souboj o plnou oddanost a loajalitu. Souboj ve volném stylu (bez řádu; bez pravidel).

S rozvojem technologií a extrémně strmým populačním růstem v posledních dekádách tak mnoho tradic a zažitých vzorců chování, na kterých stojí naše přirozenost, pozbývá nebo již pozbylo svou platnost. Ne vždy ke zdaru lidství a přírody. Informace a komunikace, na nichž v samotných základech stojí i náš obor, jsou novým platidlem současnosti a jejich deformování a lehkovážné sdílení vytváří konflikty s tradicí minulosti, zájmy přítomnosti a neurčitostí budoucnosti.

Snaha neustat v hledání nových metod, jak korektně diskutovat o náplních a

záměrech svých subjektivních realit tak, aby se kumšt, pečlivost, poctivá práce a touha po seberealizaci neztratily v hluboce zakořeněných svodech povrchnosti, plýtvání a chamtivosti, se pro nás stává lidsky existenční. Čím více informací přijímáme a předáváme, tím více dochází k jejich zkreslování a s o to větší pečlivostí je potřeba věnovat se jejich zpřesňování tak, aby se v nich nakonec neztratil sám člověk.

Rozhodl jsem se prozkoumat a zpracovat úvod do poznatků z nového oboru teorie informace a nalézt místa, kde dochází k průniku s vybranými partiiemi a problémy interpretačního umění.

2 Teoretická část

V této části práce se budu zabývat úvodem do teoretického základu, v němž spatřuju souvislost mezi významem informace tak, jak ji vnímá teorie informace a interpretační umění. Obory a pojmy, které zde zmíním, nepředstavují kompletní výčet náhledů na povahu zmíněných fenoménů. Zmíním pouze ty, v nichž spatřuji souvislost s hlavní myšlenkovou linií této práce. Jejich rozvinutí a podrobnou analýzu přenechám navazujícímu zkoumání.

Prvním úkolem je najít mezi různými úhly pohledu na fenomén vědomí ty, jež mohou být s co nejvyšší mírou objektivitě zachyceny navenek. Budou mi sloužit při tvorbě praktických úvah.

Není nezbytně nutné, aby byl s obsahem této kapitoly obeznámen každý hudebník. U některých by snaha o důkladné vědomé pochopení byla vzhledem k současné přirozenosti jejich projevu i kontraproduktivní. Je však víc, než vhodné, aby o něj usilovalo interpretační umění, jako obor a ti, jejichž interpretační výkon je vědoměji založený. Ti totiž tvoří skupinu, která dokáže prostřednictvím své umělecké zkušenosti objektivně komunikovat i s okolním světem.

2.1 Projevy vědomí

Podíváme-li se na lidskou bytost, začínáme pozorování zjištěním, že její pohyb v prostoru nese v porovnání s okolní přírodou některé zvláštní rysy nepředvídatelnosti. Tato nepředvídatelnost je daná z části nevědomým počínáním a z části vědomými reakcemi na okolní realitu, do nichž projektujeme své záměry. Takto se při maximálním zjednodušení navenek projevuje osobnost člověka. Stejně jako ostatní pozorované fenomény, i původ projevů osobnosti je čistě subjektivní a nesmírně rozmanitý. V minulosti bylo a stále je prováděno mnoho pokusů o výčet a pojmenování projevů a identifikaci přímých i nepřímých vlivů, jež ovlivňují chování jednotlivce. Mnohá pozorování se střetávala s jím soudobou formální realitou, přesto se mnohé myšlenky dochovaly a bylo tak možné na zaznamenané zkušenosti dále navazovat.

Při pozorováních bylo zjištěno, že dvěma základními složkami osobnosti jsou vědomí a nevědomí. Zájemcům doporučuji vydat se historií až k pozorování psychologů S. Freuda a C. G. Junga¹. Nebude od věci, když si čtenář doplní svůj obraz i o poznatky i jimi hojně citovaného kolegy A. Adlera², aby získal lepší povědomí o nuancích, kterými se jejich stanoviska odlišují.

Freud i Jung se shodují, že v nevědomí leží klíč k pochopení vědomého duševního života jednotlivce. Freudův náhled pojímá nevědomí, jako potlačené mentální obrazy, jež jsou navíc v rozporu s vnitřní morálkou jednotlivce. Označuje je jako vnitřně konfliktní. Jeho náhled nevědomí démonizuje. Jung, který s Freudem během svého vlastního analytického vývoje spolupracoval, přikládá Freudovým výkladům zdůvodnění plynoucí z Freudových vlastních neuróz, jež výsledné vyznění Freudova výkladu omezily. Jeho vlastní studium nevědomí vychází z Freudova stanoviska, rozšiřuje je o další obsahy osobního nevědomí³ a především o pozorování kolektivního nevědomí, jako formy dědictví předků. Obrazů, jež se vynořují jako součást snů. Například prostřednictvím snů provází reakce na rozpory vlastního vědomého a nevědomého stanoviska. Tyto obrazy podle Junga vychází z kolektivní zkušenosti lidstva.

Dnes přijímanější Freudův pohled dostává při srovnání s Jungovými pozorováními širší a obecnější význam. Přesto jsou dnes pro vysvětlení vědomého a nevědomého stanoviska Freudovy závěry přijímanější, než závěry Jungovy. Setkáme se s nimi např. při výuce ekonomie, managementu i jiných oborů, kde student skládá zkoušku z psychologického minima. Oba pohledy skýtají poněkud odlišný pohled na zkoumané fenomény a zásadně ovlivňují znění závěrů, jež jsou z aplikace těchto poznatků zastoupeny při konstrukci jednotlivých oborů. Ty na nich zakládají svou představu o člověku. Staví na nich své teorie. Osobně si protěžování Freudova stanoviska vysvětlují současnou orientací na růst a výkon, pro jejíž cíle je zkrátka Freudův výklad vhodnější.

---

¹ C. G. Jung – Obecný popis typů (Sebrané spisy, díl první)

² Alfred Adler: Člověk, jaký je; zpracoval zde mimo jiné pozorování pocitu méněcennosti a komplexu nadřazenosti

³ Např. projevy stínu, koncept anima a animy jako nevědomých stanovisek k ženskému a mužskému vědomému stanovisku, aj.

Osobně bych označil za nejzajímavější rozdílnosti přístup k fenoménu nevědomí a dále pak zpracování rysů intraverze a extraverze. Při procházení citovanou a doporučenou literaturou bych jako vodítko při orientaci v některých závěrech zprostředkoval Jungovo pozorování. Ten poznamenal, že máme-li se dobrat objektivnějšího náhledu na význam informace (on hovořil konkrétně o filozofii), je nutné brát v úvahu psychopatologii jejího autora (v původní verzi filozofa). Jinými slovy, ať už kdokoli tvrdí cokoli, představuje to především odraz jeho vnitřního stanoviska. Bez studia a pochopení vývoje jeho osobnosti nebo při jeho vlastní neochotě doplnit své závěry o okolnosti vlastního vývoje, nelze jeho názorům přisuzovat objektivní nebo univerzálně zobecnitelný význam.

Projevy vědomí sice významně ovlivňují naše nakládání s informacemi i celkový životní postoj, jsou však pro vnější posouzení zvnějšku příliš neproniknutelné. Ať už se jedná o rysy intraverze a extraverze nebo Jungovy projevy racionální povahy myšlení a cítění i projevy iracionální percepce a intuice, všechny tyto projevy jsou v té či oné míře pozorovatelné každé osobnosti. Jsou však zvenčí natolik neuchopitelné, že ani jedinec mnohdy neumí sám na sobě pozorovat, kterým z nich při svém jednání přikládá větší význam a které upozaduje. Mnohdy si těchto vlivů není ani vědom. Blíží-li se některý jedinec takové míře sebereflexe, lze o něm prohlásit, že se nachází ve velmi pokročilém stádiu sebeuvědomění. Úplné sebeuvědomění je pak samo o sobě nedosažitelné. Těžko ho označit za životní cíl. Zdravější je asi uvažovat nad ním, jako nad směrem mířícím kamsi k nedosažitelnému ideálu, o který však stojí za to usilovat.

Pro naši věc lépe poslouží fenomén uvedený v publikaci Psychologie souhlasu analytického psychologa a terapeuta Petra Knotka.⁴ V tomto díle, jež bylo knižně vydané v roce 2015⁵, si stanovil za cíl prozkoumat hlouběji vývoj fenoménu souhlasu, jenž je nedílnou součástí lidského rozhodování v každé politicko-ekonomické epoše. Ukázalo se, že se jedná o velmi neprozkoumaný fenomén, který je vzhledem ke značně deformované představě o svobodné vůli a souhlasu v postkomunistickém Československu nanejvýš aktuální. Podle Knotkových

---

⁴ P. Knotek: Psychologie souhlasu

⁵ Téma zpracovával z kraje devadesátých let jako diplomovou práci. Knižního přepracování se tedy práce dočkala výrazně později.

vlastních slov se téměř jediný použitelný zdroj odkazoval na práci autora žijícího v 19. století John Henry Newmana⁶, duchovního anglikánské církve, který později konvertoval ke katolicismu.

Z Newmana prostřednictvím Knotka plyne, že první projev vědomí, s nímž vědomě nakládáme, je uvažování. O jeho vnější zachytitelnost závisí na dostatečném množství pozorování. K níže uvedeným způsobům uvažování pak bude možné identifikovat objektivní projevy. Se způsoby uvažování se zároveň pojí požadavky na konstelaci okolních vlivů, nutných k jejich navození.

2.2 Uvažování

"Podstatou snahy o vědomý život je uvažování. Až po uvážení situace vědomý člověk vejde do prostoru, o kterém uvažoval a zkoumá ho prakticky."⁷

Newman identifikoval tři základní roviny uvažování: Formální, neformální a přirozené.

Formální uvažování se řídí logikou a zakládá se na přímém vyvozování ze stanovených předpokladů. Pojmenovává, rozděluje, kategorizuje, vysvětluje. Takové uvažování při pokusu postihnout skutečnost se dříve či později střetne s hranicí přirozené reality. Takové střetnutí se projeví pozorováním paradoxu. Jejich vysvětlení je v každé své době na hranici poznání. Přehodnocením základních předpokladů takové formální reality, dochází k vysvětlování stávajících, avšak i k projevům stále komplikovanějších paradoxů. Ty stanovují limity formálního přístupu.

V interpretačním oboru lze ryze formální přístup popsat jako víru v jednu mocnou a dostatečně obecnou metodu, která je tak komplexní, že dokáže krok po kroku daný problém spolehlivě vyřešit pro každého jednotlivce. Jednotlivci, kteří s danou metodou nepochodí, jsou pak očima tohoto formálního systému prohlášeni za nedisponované. Paradoxem pak můžeme označit každou situaci, kdy se takto nedisponovaný jedinec časem realizuje a překročí tak hranici paradigmatu, jež vytvořila původní metoda. Tím metodu rozšíří. Po mnoha

---

⁶ J. H. Newman: *Soubor esejí o gramatice souhlasu*; cituje Knotek

⁷ P. Knotek: *Psychologie souhlasu*

takových rozšířeních může dojít k neformálnímu uvažování, z něhož vylpynou nové předpoklady, z nichž vychází všechna pozorování, čímž jsou všechna pozorování novou metodou obsažena. Nová obecnější formální metoda je tím ale zároveň připravena pro nalezení úplně nového typu paradoxů.⁸

Neformální uvažování se tedy od formálního liší v tom, že již počítá s jeho omezením. Při tomto druhu uvažování srovnáváme různé formální přístupy a z jejich srovnání vyvozujeme obecnější závěry. Dnes již víme, že formální přístup ke zkoumání reality má vždy své limity, z jakékoli jejich kombinace tedy vzejde nejen trochu odlišný popis reality, zároveň ale i nová množina paradoxů. V každém formálním systému nebo kombinaci různých formálních přístupů se po čase objeví tvrzení, jež nelze ani dokázat ani vyvrátit.⁹

Přestože tedy budeme operovat s například všemi funkčními metodikami a postupy, které popisují dosavadní zkušenost kultivace interpretačního výkonu, vždy se budou objevovat jednotlivci, kteří dosáhnou vysoké interpretační kvality navzdory tomu, že nevyhovují nebo přímo porušují některé z přijímaných základních formálních předpokladů, postupů nebo pouček.

O plynulosti poznávání reality svědčí to, zda jsou platné formální systémy **statické** či **dynamické**. O dynamičnosti daného formálního systému svědčí určitá pokora, se kterou nositelé a samozřejmě i uživatelé jeho neúplnost přijímají. Jsou-li si ji vůbec vědomi. Dojde-li k nepřijetí nebo ignorování přirozených omezení formálního systému, stává se takto nesebekritický formální systém po čase statickým.

Tyto dva základní přístupy k uvažování, formální a neformální, bychom mohli označit, jako přístupy logicko-analytické. Lze je aplikovat kupříkladu při

---

⁸ T. Khun: Struktura vědecké revoluce; Khun popisuje, jak probíhá vznik a vývoj jednotlivých paradigmat v historii vědy. Jeho přístup uvedený na fyzikálních příkladech lze snadno vztáhnout na jakýkoli jiný obor, i např. na vznik a vývoj metodik interpretačního umění nebo stylů interpretace.

⁹ Tomuto tématu se věnoval K. Godel, který při řešení problému z Hilbertova programu v roce 1931 ukázal, že pomocí aritmetiky nelze ukázat úplnost a bezspornost aritmetiky samotné. Navíc se mu povedlo prokázat zobecnění této úvahy na jiné teorie. Viz Godelovy věty o neúplnosti.

systematizaci literárních pramenů, při různých formách technického nácviku nebo třeba i při jakémkoli zjednodušení každodenního občanského života implementací pravidel nebo dokonce nejrůznějších informačních systémů.

Z pohledu interpreta nelze spolehlivě zobecnit, jaká míra formálního úsilí je minimální potřebná k ovládnutí daného elementu interpretace. Lze však prohlásit, že ať je jedinec jakkoli disponovaný, dříve nebo později bude jeho další pokrok podmíněn jeho schopností formálně i neformálně uvažovat. Ze života interpreta, stejně jako vědomého jedince, nelze kultivaci formálního a neformálního uvažování vyřadit. Je nutná pro všestranný rozvoj osobnosti.¹⁰

Přirozené uvažování stojí na protipólu k formálním a neformálním přístupům. Nezbyvá, než **vyzvat k dalším pozorováním a studiu tohoto fenoménu v našich podmínkách**. Pro interpretační praxi je totiž schopnost jej navozovat naprosto klíčovou dovedností. Newman jej popsal na základě svých pozorování a nutno zdůraznit, že schopnost navozovat stav přirozeného uvažování nijak nesouvisí se stupněm civilizovanosti jedince. V některých případech téměř naopak. Osobně si jej vykládám jako schopnost oprostít se od všech formálních postupů a nechat svou mysl i tělo pracovat bez plné vědomé kontroly. Vědomí se v takové chvíli omezí jen na to nutné minimum, jež vychází z osobnosti, dosavadní nabyté životní zkušenosti a nevědomých podnětů. Vědomí se tedy omezí na takovou úroveň, aby udrželo směr záměru, a je-li to nutné i minimální nutný kontakt s realitou. Zbytek pozornosti přebírá nevědomí a podvědomé vzorce chování.

Oproti formálnímu a neformálnímu uvažování se o přirozeném dá říci, že z něj vychází jakékoli tvůrčí uvažování. Neformální uvažování tvůrčí činnost podmiňuje, zatím co formální jí poskytuje obsahy. Bez schopnosti přirozeně uvažovat je cvičení interpretačních dovedností jen mechanickou rutinou. Přirozené uvažování zároveň používáme při provádění díla, kdy jak se říká

---

¹⁰ Všestranný rozvoj osobnosti v našich podmínkách, samozřejmě. Tam, kde přežívají kmenová společenství, disponuje mnohdy formálním přístupem pouze úzká skupina členů kmene. To je však při momentální úrovni rozvoje sdělovacích prostředků a dostupnosti informací nemožné. Nelze udělat krok zpět, aniž by došlo ke katastrofě. Před moderním člověkem tak stojí nelehký úkol vyrovnat se se všemi takovými podněty a informacemi prostřednictvím usilování o individuaci.

„necháme hrát ruce“. Klíčem k úspěšnému přirozenému uvažování je hledání správné míry kontroly. Tato hladina se se změnou osobní zkušenosti mění, a proto je **snaha o dosahování přirozeného uvažování celoživotním úkolem**. Ztráta schopnosti přirozeně uvažovat nebo opakující se situace, kdy nad přirozeným uvažováním ztrácíme kontrolu je pak přirozeným průvodním jevem přílišného důrazu na formální uvažování nebo důsledkem nejrůznějších **vnějších vlivů**, jež rozvedeme v průběhu této práce.

Interpretační umění je mezi lidskými činnostmi unikátní tím, že pro kultivaci produkční kvality je bezpodmínečně nutné pečovat o život tak, aby bylo vědomí schopné stavu přirozeného uvažování dosahovat.

Formální a přirozené uvažování jsou si navzájem rušivé. Jsme-li tedy intenzitou a neodbytností podnětů z našeho bezprostředního okolí nebo vlastní neschopností navodit tento stav od přirozeného uvažování odváděni, podléháme opět formálnímu uvažování, jež se pro mnohé z nás stalo v důsledku formální výchovy a vzdělávání přirozenější, než samo přirozené. Přirozené uvažování totiž naráží na paradoxy formálního systému, jež ho obklopuje. S úsměvem sleduji slogany dnešní doby, ve kterých instituce kladou důraz na tvůrčí projevy jednotlivce, ať už samostatné nebo kolektivní, a následně přeplní jeho bdělou realitu programem, jehož realizace se zmocňuje veškeré pozornosti. Takové projektování je s tvůrčím přístupem k životu v přímém protikladu. Jedním z důvodů je fyziologicky omezená kapacita vědomé pozornosti a ztráta energie, která se s přehlcním podněty a informacemi přímo pojí.

Přehlcní formálními úkoly je pro navození přirozeného uvažování negativním vnějším vlivem.

Interpretační umění tedy učí interpreta vědomě navozovat stav přirozeného uvažování, který podmiňuje přirozenost výkonu tak, aby zároveň dostál všem formálním požadavkům, jež na něj autor a interpretační situace kladou.¹¹ Ještě trefnější je možná označení, že interpretační umění učí člověka včas opouštět formální uvažování ve prospěch uvažování přirozeného. Přirozené uvažování lze

---

¹¹ Učí ho připravit všechny připravitelné části interpretačního výkonu předem tak, aby v rámci svého individuálního nastavení umožnil nerušené přepínání mezi formálním a přirozeným uvažováním.

tedy připodobnit k meditačnímu stavu.

Knotek¹² o tomto stavu píše, že se člověk nachází „uvnitř reality“. Zbývá už jen zmínit, že tím, že se jedinec při tomto stavu uvažování pohybuje formální rámec reality, nachází se vlastně v daném momentu mimo formální pravidla společnosti.¹³ Dlouhodobé odloučení od společnosti se v kulturách přírodních národů pojí s tzv. šamanskou transformací. Při přirozeném uvažování jde tedy zároveň o rozšiřování vlastní reality a cílené navozování stavu jiného vědomí. Pohroužení se do sebe samého a následná vědomá snaha o pochopení takto prožitých stavů.

Zde spatřuji další důvod pro bližší zkoumání a případné rozvoj tohoto tématu. Současná západní společnost totiž na úkor přirozeného uvažování podporuje především uvažování formální. Tedy plnou pozornost věnovanou formálním pravidlům, jejich osvojování si a rozvoji. Stará se lidem o náplň života. Formální realita je sice v tu chvíli relativně snadno naprogramovatelná, paradoxy však nemizí. Jen se přesouvají mezi vědomou a nevědomou komunikací v osobní realitě každého z nás. Zde spatřuji vnitřní omezení jakéhokoli formálního systému.

V rozdílu mezi formálním a přirozeným uvažováním tedy, dovedeme-li oba tyto směry do konečných důsledků, může tkvět rozdíl mezi realizací v rámci společenské role, jíž člověk přijímá, a seberealizací ve smyslu osobní individuace, jak ji jazykem Evropana popisuje ve svém díle nejen Jung¹⁴, ale prostřednictvím svého díla Filozofický koncept ústavy Země se jí dotýká i Šmajš¹⁵. Jung

---

¹² Knotek: Psychologie souhlasu

¹³ Uvnitř společnosti je totiž aktuálně pouze ten, kdo dokáže zohledňovat její nastavení a je si plně vědom pravidel a postupů. Toto nastavení má formální charakter a tudíž se pro přirozené uvažování stává rušivým vnějším vlivem. Přirozeně uvažujeme uvnitř. Snažíme-li se o přirozené uvažování hovořit nebo ho jinak popsat, musíme při tom nutně uvažovat formálně, aby byl náš popis pro druhého srozumitelný.

¹⁴ Jung: O synchronicitě (Soubor díla, část druhá), Jung: Působení nevědomí na vědomí a Individuace (Soubor díla, část třetí), Jung: Psychoterapie a světový názor (Soubor díla, část první)

¹⁵ J. Šmajš: Filozofický koncept ústavy země

postupuje od omezení lidské niternosti a Šmajš zmiňuje omezenost životního prostoru jako takového. Tyto dva přístupy pak ohraničují Knotkův pojem „uvnitř reality“. Subjektivní legitimita lidského jednání pak patrně leží někde mezi těmito přístupy k realitě. Vše je pouze otázkou míry při hledání jejich vzájemné rovnováhy.

2.2.1 Informace

Při uvažování jedinec probírá, zvažuje a rozvíjí **myšlenky**. V myšlenkách se pohybuje stále na příliš subjektivní úrovni, aby šlo situaci z vnějšku uchopit. Přestože jsme na základě vnějších znaků schopni popsat pozorovatelné rozdílnosti mezi jednotlivými způsoby uvažování, to že k němu došlo, zjistíme až tím, že je myšlenková operace navenek projevená. Než však myšlenky přetvoříme v informace, jsme z vnějšího pohledu na poli čiré spekulace.

Informace je podle výkladu teorie informace formulovaná myšlenka.¹⁶ Zatímco do cizích myšlenek nevidíme, informaci přijímáme a tedy i vnímáme. To, jaký jí v konečném důsledku přiřkneme význam, záleží například na naší vlastní komunikační zkušenosti, postoji, přesvědčení, apod.

Informace je přenosná za pomoci lingvistických prostředků nebo nonverbálně.¹⁷ Dochází-li k přesunu jazykovému, je médiem přenosu řeč nebo písmo. Historie vývoje těchto nástrojů sahá až k samému původu lidstva jako společenství. Vybraným komplikacím při přenosu se budu krátce věnovat v druhé části této práce. Některé z nich mohou působit i jako rušivé vnější vlivy pro navozování přirozeného uvažování. Vedle **lingvistického přenosu** bych rád představil koncept, který byl u nás vzhledem ke své původní kontroverzi nedokonale rozšířený. Přesto ho musíme ve spojení s interpretačním uměním zmínit.

Francouzský historik, literární kritik a filozof sociálních věd René Girard přišel

---

¹⁶ Cejpek: Informace, komunikace a myšlení

¹⁷ Pachy a chutě jako druh informace nezohledním. Jejich projevy však vědomě či nevědomě přijímáme a vyhodnocujeme rovněž jako informace.

s mimetickou teorií společnosti.¹⁸ Důkladnější studium díla, jeho předpokladů i závěrů nechám opět na iniciativě čtenáře. Pro náš cíl je zajímavé, že jeho myšlenky postupně ztrácely na kontroverzi díky potvrzením skrze pozorování a experimenty na poli vývojové psychologie a kognitivní neurovědy. Předmět zkoumání těchto oborů je úzce spjatý i se samotným interpretačním uměním. Zmíním pojem **mimetický přenos**, vycházející z Girardovy mimetické touhy.

Mimetickým přenosem se rozumí nonverbální přenos informace založený na nápodobě.¹⁹ Girard ve svém díle vysvětluje, že pro takový přenos informace není nutné pochopení informace, ale zakládá se na tzv. „touze zrozené z nápodoby“.²⁰ Mimetický přenos probíhá, ať už se na něj soustředíme nebo ne. Dokonce je prý pro nás pudový. Jsou-li mimetický a lingvistický přenos v jakémkoli konfliktu, je mimetický dominantní. To je způsobeno především tím, že své vyjadřování můžeme pokrýt z důvodu subjektivního záměru. Své jednání však nijak neošálíme, a když se o to pokusíme, beztak je to poznat. Jinými slovy, nezáleží na tom, co říkáme, že děláme, ale co skutečně děláme. Ale nejen to. Záleží i na tom, **na co při tom myslíme a jak se při tom cítíme**.²¹ Tyto informace se nejen ukládají do naší paměti a osobního fondu²², ale zároveň je neustále vysíláme do svého okolí. Poslední poznámkou k tématu mimetického přenosu je fakt, že příjem probíhá silněji v raných fázích našeho vývoje.²³ V pozadí za

---

¹⁸ Michael Kirwan: *René Girard: uvedení do díla*, Marián Kišš: *René Girard a jeho mimetická teorie společnosti*

¹⁹ Též imitace. Girard píše o mimetické touze. Vychází z přirozeného sklonu lidských bytostí napodobovat gesta, jednání a záměry druhých lidí. Tzv. psychologická mimesis.

²⁰ Marián Kišš: *René Girard a jeho mimetická teorie společnosti*

²¹ Podle Ankwitsche se vzpomínky ukládají do sítí. V těchto sítích jsou propojené nejen samotné informace, ale i pocity, dojmy, nálada, postoj a mnohé jiné okolní vlivy, jichž jsme při ukládání nebo vybavování si informace byli součástí. K vyvolání vzpomínky nebo informace pak stačí např. vůně nebo vyskytnutí se na konkrétním místě.

²² Tzv. Endocept. Cejpek: Informace, komunikace a myšlení. Jedná se o osobní fond, ze kterého vyvoláváme osvojené vzorce chování. Lze si ho představit jako písečný filtr. Jím procházející informace, z obecné reality, se přetváří do subjektivní reality. Obsah endoceptu je tedy připodobněním naší subjektivní reality.

²³ Patrně kvůli absenci schopnosti používat formální jazyk. Byly dokonce pozorované

vědomým stanoviskem však mimetický přenos probíhá po celý život.

2.2.2 Paměť

O časových nebo jiných modelech paměti bylo již napsáno mnoho. Zde se však zaměřím na hledání vodítka evolučního. Některé způsoby předávání informace máme více procvičené, než jiné. Samo vědomí tohoto jevu ve mně podnítilo bližší zkoumání **verbální komunikace**, jež vychází z lingvistického přenosu.

Při evolučním nahlížení na paměť člověka hraje mimetický přenos roli jakéhosi spojovacího prvku. Je doplňkovou funkcí jak k epizodické paměti, do níž se ukládají útržky skutečnosti, tak i k lingvistické paměti, díky které vnímáme a zpracováváme interpretovanou symboliku, kterou civilizace přijala za svou a jež slouží při verbálním dorozumívání se.

Nápodoba hraje významnou roli i při kultivaci interpretačních schopností. Sama metodika v jistých fázích vývoje nehraje až takovou úlohu, jsme-li schopni pohybu se vším, co k němu náleží, předvést. **Na kvalitě informace, kterou žák nebo kdokoli jiný přijme, se podepisuje fakt, je-li to, co předvádíme, v souladu s tím, jak o tom hovoříme.** Ideálem komunikace je tedy soulad mimetického a lingvistického přenosu. Toho může dosáhnout pouze osoba, jež umí navodit stav přirozeného uvažování a následně se vžít do vlastního pocitu. Tedy osoba, jež usiluje o vědomý život.²⁴

Obrazy, jež nám naše paměť předkládá a do nichž kóduje informace, utváří naši realitu. Při vnímání ale i při samotném uvažování dochází vlastně ke zjednodušování. V důsledku toho na nás lingvisticky nejsilněji působí nejstarší vyjadřované obrazy. Tyto obrazy byly spojeny s lokalizací v prostoru. Tedy nahoru, dolů, dopředu, dozadu, vysoko, nízko, apod. S těmito obrazy jsme si spojili některé nejzákladnější pocity a z nejnovějších výzkumů vyplývá, že nás i velmi silně ovlivňují v uvažování. Je-li něco např. vpředu, vnímáme to pozitivněji,

---

případy, kdy si mezi sebou s porozuměním žvatlaly děti z různých jazykových rodin a odpovídajícím způsobem reagovaly i na povely od dospělých, aniž by „skutečně rozuměly“.

²⁴ tzv. Uvnitř reality (Knotek)

je-li něco jiného např. dole, vnímáme to negativněji.²⁵ Zjednodušení tedy velmi silně ovlivňuje i kvalitu našeho úsudku. Z toho vyplývá, že je pro vědomý život dobré doslova vážít každého slova a vědomě se vyhýbat zjednodušením. Taková lehkomyšlnost nás velmi snadno může svést např. k manipulaci. Tolik k jednomu důsledku spojení mezi vědomým životem, přenosem informace a pamětí jednotlivce.

2.3 Komunikace a přenos informace

Schopnost přirozeně uvažovat a vědomě komunikovat tak, abychom nerušili přirozené uvažování druhých, je podmínkou vědomého života a naopak. Bez pravidelného navozování stavu, při kterém uvažujeme přirozeně, upadáme do stereotypu formálních úvah a odpoutáváme se od přítomnosti. Bezohledným prosazováním formálních pravidel se stáváme rušivým vnějším vlivem pro přirozené uvažování našeho okolí. Protěžování formálních úvah je živnou půdou např. pro vznik a živení nejrůznějších předsudků²⁶, v konečném důsledku třeba i pro vznik neurózy nebo dalších psychických komplikací. Podlehne-li jedinec svodu vysvětlování a schovává se za masku své role, povolání nebo dosaženého společenského statusu, aniž skutečně usiluje o vnitřní soulad, ztrácí postupně schopnost uvažovat přirozeně.

Vědomý člověk si zároveň uvědomuje, že mimetický přenos je nadřazen přenosu lingvistickému. Laskavostí, ale i nutností je jít si v diskusi vzájemně naproti a hledat a rozšiřovat společnou pravdu ve smyslu všech dostupných prostředků. Žít vědomější život.²⁷ Některé z těchto prostředků vědomé komunikace zmíním

---

²⁵ Ankowitsch, část 3

²⁶ Např. unáhlených zobecnění.

²⁷ S přihlédnutím k výše uvedeným souvislostem, se usilování o vědomý život stává celoživotním úkolem. Pojmy jako dospělost, zralost, zkušenost nebo vzornost v dnes přijímaném společenském uspořádání nabývají zkresleného významu. Z pohledu přirozenosti jednotlivce se totiž neváží k současným formálním iniciačním rituálům, např. dosažení plnoletosti, dokončení konkrétního stupně vzdělání nebo třeba splacení hypotéky, ale vrací se zpět k přirozeným iniciacím lidské bytosti jako tvora, který ve smyslu, jak o kultuře píše Jung nebo jak lze vyvodit ze Šmajse. Vědomý člověk pak žije

později.²⁸

Podíváme-li se na možnou omezenost verbální komunikace s přihlédnutím k pozorování o fungování paměti, musíme zohlednit především historii vývoje a používání jednotlivých forem komunikace. Včetně historie zaznamenávacích a sdělovacích prostředků. S jedním takovým srovnáním se seznámíme níže.

2.3.1.1 Úvaha o historickém vývoji přenosu zkušenosti

Informace prochází nejzásadnější přirozenou zkouškou trvanlivosti při přenosu mezi generacemi. To, že jsme jako lidstvo stále tady, je samo důkazem, že jsme v tomto předávání dosud spíše uspívali. V běžném hovoru dospělých jedinců ji při komunikaci dvou vědomých dospělých jedinců zkresluje, pouze šum.²⁹ Formy zkreslení však při tomto srovnání nehrají nikterak zásadní roli. Zajímá nás pouze srovnání generačních přenosů z dospělých členů společenství na potomstvo. Tedy

---

vědoměji nejen v sobě samém, ale ve větším souladu se svým okolím. Jung ve svých textech k individuálnímu procesu v moderní společnosti uvádí, že s individuálním procesem se mimo jiné pojí studium psychologie primitivů, srovnávací religionistiky, mytologie a folklóru. Zajímavým a dnes snadno dostupným studijním materiálem jsou i pohádky. Pro bližší představu odkazují na publikaci M. L. von Franz: *Psychologický výklad pohádek*. I v dnešních měřítkách hovoří stěžejní náplň individuace jasně.

²⁸ Zájemcům, kteří nechtějí čekat, uvedu rovnou zdroj. Je jím případová studie A. Schopenhauera: *Eristická dialektika*, zabývající se různými úrovněmi komunikace. Zaměřuje se pak především na ty způsoby, jež prostřednictvím nejrůznějších záludností zahalují pravdu. Komunikace, jež by měla respektovat vývojové stádium obou stran a zároveň usilovat o hledání pravdy, bývá záludnými prostředky redukována v nízký souboj o vítězství v diskusi, nehledě na to, kde se pravda skutečně nachází.

²⁹ E. Berne: *Jak si lidé hrají*. Nejvyšší formou přenosu je podle Berneho přenos dospělý-dospělý, kdy oba účastníci komunikace potlačují vnitřní stanovisko rodič nebo stanovisko dítě. Stanoviska dospělý, rodič, dítě Berne používá k označení přirozených stanovisek, prostřednictvím nichž jedinec v dnešní společnosti komunikuje s okolím. Stanovisko dospělý je z hlediska vědomé komunikace na nejvyšším stupni. Přenášenou informaci zkresluje pouze šum, který lze na úrovni porozumění si popsat jen jako rozdílnost realit jednotlivců v kombinaci s vnějšími vlivy. Jednotlivec tedy hovoří se snahou zformulovat myšlenku dle svého nejlepšího vědomí a svědomí.

komunikace, kdy dítě poznává realitu a následně ji po letech s příměsí vlastní zkušenosti předává dále. Při úvaze se pokusíme řádově vyčíslit počet generačních přenosů.

Uvažujeme při tom, že se lidstvo rozvíjelo jako jedna nepřetržená linie přenosů z dospělého na dítě.³⁰ Při hlubší úvaze by bylo třeba blíže přihlédnout i k situaci, kdy potomka vychovávalo jiné společenství, než ve kterém se narodil. Ale nekomplikujme to.

Skutečnost, že dnešní doba dožití³¹ je v porovnání i s o pár set let starší dobou značnou anomálií, si při seznamování se s výsledky pouze uvědomíme. Množství lidí obývajících Zemi a tím i rozmanitost způsobů komunikace se zároveň v důsledku přírodních a klimatických zásahů skokově měnilo. Je tedy možné, že vymřela-li zrovna „vzdělanější“ část kmene, začínal kmen se složitějšími formami komunikace téměř od začátku.³²

Člověk rozumný, u něhož lze předpokládat vyšší pravděpodobnost postupného vývoje vyšších forem komunikace až k jazyku, podle nálezů a odhadů svět obýval přibližně před 250-300 tisíc let. Přestože se jistě postupně kultivovaly různé složitější formy komunikace, byla hlavním způsobem přenosu nápodoba. Nápodoba fungovala i v předcházejících formách společenství. Pro jednoznačnost výsledného srovnání nám však postačí, zohledníme-li pouze tuto konkrétní vývojovou etapu člověka rozumného.

Dobu mezi narozením a reprodukcí pro jednoduchost omezíme na rozmezí 20 let. Od doby 250 tisíc let před naším letopočtem do období Starého Egypta a Sumeru, 4 tisíce let před n. l., jíž připisujeme vznik písемnictví a knihovnictví, se

---

³⁰ Případy, kdy dospělý těsně po narození potomka zemřel nebo potomka zanechal svému osudu, nelze až do vzniku zaznamenávání považovat za situaci, ve které by prostřednictvím potomka docházelo k přenosu a kultivaci zděděných komunikačních dovedností.

³¹ Dnešní predikce hovoří o možné průměrné délce dožití 81 let u žen a 75 let u mužů u jedinců, narozených v roce 2013.

³² Například sopečná zima po výbuchu supervulkánu Toba před 74tis. lety snížila početnost lidské populace asi na 5-10 tisíc jedinců. Ze studií založených na průzkumu genů, vyplynulo, že před 70 tisíci lety pak až na pouhých 2000 jedinců.

na zemi vystřídalo přinejmenším 12 300 generací. V tomto období lze předpokládat, že vzhledem k mnohem přirozenějšímu životu a přímému působení vnějších vlivů se všemi nebezpečími, mohla být doba mezi narozením a reprodukcí i kratší, než zvolených 20 let. Generací se tedy mohlo vystřídát i více, než uváděný odhad. Přenos mezi těmito lidmi byl však odkázaný převážně na nápodobu. Ta byla vrcholnou formou předávání zkušenosti, řeč a jazyk se teprve vyvíjely.

Písmo a zaznamenávání se mezi populací začaly rozšiřovat až po zavedení povinných forem hromadného vzdělávání. Ty pro zjednodušení datujeme do poloviny 18. století.³³ Do rozšíření znalosti písma a schopnosti číst v populaci, lze jako hlavní formu předávání informací považovat stále přítomný mimetický přenos a nově i jazyk. Ten se stával stále ustálenější formou komunikace. Během sledovaného období od vzniku písemnictví až do doby jeho rozšíření mezi širokou populaci se ve středomořské a z ní vzniklé západní civilizaci mohlo vystřídát přibližně 290 generací.³⁴ U těchto lidí fungoval přenos informace nápodobou. Stále větší roli však hrála řeč. Jen stěží však mezi širokou selskou a měšťanskou populací docházelo ke komplikovanějším debatám nebo příliš abstraktním úvahám. Používaný jazyk musel být vzhledem k nízkému všeobecnému vzdělání vesměs jednodušší.

Třetím obdobím je doba od zavedení povinných forem vzdělávání a tedy i rozšíření písma mezi širokou populaci. Toto období jsme v předchozím odstavci ohraničili rokem 1750 a trvá do současnosti. Zde již disponujeme přesnými statistikami, ze kterých vyplývá, že délka mezi narozením a reprodukcí, již jsme si označili jako generaci, byla delší, než zvolených 20 let. V době od rozšíření písemnictví se tedy uvažuje, že uvnitř rodin i užších společenství, nadále funguje mimetický přenos, přenos stále se zdokonalujícím formálně vyspělým jazykem a pozvolna dokonce i písmem. Jazyk se rozvíjí, rozšiřuje a sjednocuje se i slovní

---

³³ První povinná školní docházka vznikla v jednom z německých hrabství v roce 1592, Habsburkové ji zavedli 1774 a říšský školní zákon ji uzákonil např. až v r. 1869. Pro jednoduchost počítejme průměr, rok 1750.

³⁴ Přestože jsme jako Češi geneticky ovlivněni spíše indoevropskou expanzí s bohatou pohanskou historií, uvádím vývoj středomořské civilizace. Ta měla zásadní vliv na rozvoj dnešní křesťanské západní společnosti, jíž jsme dnes součástí.

zásoba. Jedinci jsou schopni opustit rodinný kruh a tím i přesunout mimetický přenos od rodiny k cizím společenstvím. Díky zvyšující se dostupnosti zaznamenané zkušenosti, se sebevzdělávání stává dostupnějším. Během tohoto posledního období se tedy vystříдалo přibližně 14 generací.

Komunikací se rozumí předávání informací. Nejčastějším způsobem komunikace je v očích dnešního člověka jazyk. Písmo pak umožňuje vznik a rozšiřování zaznamenané zkušenosti. Dosah takové zkušenosti rozšiřují moderní virtuální platformy, k jejichž rozvoji došlo během poslední jedné až dvou generací. Tento pokrok staví lingvistický přenos jako neodmyslitelnou součást každodenní reality.³⁵

Porovnejme si tedy odhady:

- více než 12300 generací se zkušenosti předávanou mimeticky,
- přibližně 290 generací disponujících kromě mimetického přenosu i zdokonalujícím se jazykem,
- nejvýše 14 generací, jež rozšířily stále přítomný mimetický přenos a znalost jazyka o znalost písma,
- a 1-2 generace, pro něž se jazyk a písmo stávají neoddělitelnou součástí jednotlivcovy reality.

Rychlost vývoje nových způsobů a prostředků komunikace je fantastická. O adaptaci našeho vědomí na tento bouřlivý rozvoj šíření informace však téměř nic nevíme. Některé prameny hovoří o tom, že se naše kognitivní schopnosti zlepšují jen pozvolna. Rozhodně ne v souladu s naším technickým pokrokem. Dochází tedy k protěžování lingvistické zkušenosti a upozadování vlivu mimetického přenosu.

Vědomí je nejen evolučně determinované, ale fyziologicky limitované smysly a především omezenou kapacitou zásobníku krátkodobé paměti, což možnosti lingvistického přenosu značně limituje. Informací v našem bezprostředním okolí navíc stále přibývá. V důsledku s jejich nárůstem dokonce vznikl termín informační stres. Můžeme se jen dohadovat, co takový informační tlak udělá

---

³⁵ Zdroj dat a statistik wikisofia; k myšlence jsem se inspiroval po seznámení s obecnou antropologií v kombinaci s myšlenkami mimetické teorie

s našimi schopnostmi a psychofyzickým stavem.

2.3.2 Verbální komunikace

Prostřednictvím jazyka si tedy člověk popsal formální realitu a jazykem popsal i formální pravidla, jimiž se tato realita řídí. Problematiku statiky a dynamiky formálních systémů a jejich vlivu na vznik paradoxů jsem se okrajově zmínil v kapitole 2.2 o uvažování. Nyní uvedu některé poznatky o přenosu informace pomocí jazykových prostředků a jeho vlivu na interpretační výkon.

Obor hudební interpretace je nepřímo ovlivněn i komunikací. Je ovlivněn do té míry, do které je jí ovlivněn jeden každý umělec. Od počátku umělcova života při výchově a vzdělávání, přes úkoly, jež si žádají spolupráci na studiu a provádění komplikovanějších uměleckých děl, až ke komunikaci s lidmi stojícími mimo obor, jejíž kvalita rozhoduje o uplatnění na trhu. Úroveň komunikace zároveň určuje morální vyspělost hudebního společenství. A nejen to! Protože je umění jednou ze součástí politicko-ekonomického prostředí, ovlivňuje zároveň komunikace i úroveň vztahů s jinými profesemi, s nimiž se při produkci uměleckých výkonů setkáváme. To vše ve svobodné občanské společnosti v konečném důsledku dopadá na jednoho každého interpreta a stává se vnějším vlivem ovlivňujícím jeho činnost.

Je-li formální komunikace v rozporu s cílem interpretačního záměru, nebo je-li hudební společenství ideově rozpolcené, dochází k drobení společenství na zájmové skupiny. Nejednotnosti v komunikaci mezi nimi pak rozmnožuje už tak se vyskytující paradoxy. Tyto nové paradoxy jsou stejně nebezpečné, jako ty, jež vznikají při konfrontaci formálních systémů a přirozené reality. Společenství, uvnitř kterých se komunikuje např. s protichůdnými záměry, jedinci předkládají informace, jež ho v mnohých případech zkreslují nebo matou. Některé svou protichůdností, jiné tím, že jedince odbornostně přesahují a není je tedy schopen pochopit do důsledků a tím jim ani čelit. Necitlivá a nekonzistentní komunikace se tedy pro takového jedince stává vnějším vlivem beroucím část jeho pozornosti. Tu část, jež interpret potřebuje ji k rozvoji vlastní činnosti.

Změnám na politicko-ekonomickém poli v současnosti umělecké společenství nedokáže účinně vzdorovat. V důsledku toho se společenství pomyslně tříští. Některé fragmenty se řídí formálními pravidly tuzemskými, jiné mezinárodními.

Některé soukromými, jiné řídí veřejný sektor. Některé jsou pod kontrolou akademickou, některé pod vlivem podnikatelů, některé kontrolují sami hudebníci, jiné naprostí laici bez osobní hudební zkušenosti. Dnešní hudebník, na kterého byla přesunuta odpovědnost za vlastní produkci i za holé přežití, funguje napříč těmito různými komunikačními prostředími, jež však mnohdy sledují rozdílné nebo i navzájem protichůdné cíle. Jedny jsou prestižní, jiné výnosné, jedny jsou výnosné pro druhé a některé nejsou výnosné vůbec. U některých lze objevit apel na kvalitu, jinde, jde pouze o to, aby tzv. proběhly. Občas jsou publikem děti, někdy pamětníci a v některých případech není publikem nikdo a „pouze“ se zaznamenává.³⁶

Tímto neustálým přepínáním se pozornost umělce přetěžuje. Samotná rozdílnost jednotlivých interpretací vyžaduje doslova individuální přístup a přípravu. Navíc je interpret znevýhodněn, protože kontrolovat a přebírat zodpovědnost za úmluvy se všemi zmíněnými subjekty není v interpretových silách. Spoléhá se při tom na morálku a vědomé počínání zprostředkovatelů³⁷, které v dalších částech práce budu pro zjednodušení označovat jako hudební manažery. Přirozené uvažování nad vlastní činností je tedy v praxi vytlačováno na periferii vědomé existence.

Změnou těchto poměrů se v této teoretické části nebudu podrobněji zabývat. Co je nutné zmínit je skutečnost, že **sama informace se neřídí žádnou morální normou**. Z její definice vyplývá, že se jedná pouze o interpretovanou myšlenku. Zkušenější jedinci, mnohdy pamětníci, si velmi dobře uvědomují, že komunikace má svůj morální přesah, o který se musí každý zasadit svou vůlí. První zkoumání diskusních prostředků zkoumali již starověcí Řekové. Z dochovaných pramenů pak A. Schopenhauer zpracoval studii, již pojmenoval **Eristická dialektika**. Zde uvádí nejen teorii různých rovin vedení dialogu, ale i tzv. záludy, prostřednictvím nichž jeden z diskutujících dosahuje pomyslného vítězství, aniž však má skutečně pravdu. Užívání záludů pak podle svou dobou zasaženého Schopenhauera „svědčí

---

³⁶ Čím dál častěji se zaznamenává tajně. Interpret se tedy vůbec nedozví, pro koho nahrává a musí se spolehnout na podmínky sjednané třetími osobami.

³⁷ Zprostředkovatelé dnes kontrolují celé segmenty trhu.

o přirozené špatnosti lidského pokolení³⁸. Na poznatky z jeho díla budu v této práci nadále upozorňovat.

Dalším dílem zkoumajícím kvalitativní rys komunikace je kniha o **psychologii souhlasu**.³⁹ Jejím autorem je analytický psycholog Petr Knotek a poskytuje mnoho podnětů, jež se nás nyní, téměř 30 let po pomyslném nabytí svobody slova a projevu, týkají stále více. Rozpracovává zde hlubší význam a souvislosti lidského postoje, názoru, přesvědčení, pochopení. Ty plynou z našeho vědomého stanoviska. Zabývá se však i předsudky a bludy, pro které je střet vzájemně kolidujících formálních systémů živnou půdou a jichž si v závalu eristiky nebo třeba jen z důvodu komunikačního selhání nemusíme být vědomi.

Pokud s důsledky poznatků těchto děl nejsme obeznámeni a neosvojili-li jsme si je výchovou, můžeme jejím svodům nejen snadno podlehnout, ale zároveň jim být i nevědomě vystaveni. V obchodní realitě a mnohých segmentech veřejného prostoru tyto formy dialogu vládnu komunikaci. Vše v důsledku obecné neznalosti. Označil bych je dokonce za základní rysy slušného chování. Jejich integrace vyžaduje trénink a vědomou kontrolu. Přestože jsem se s obsahem seznámil, mnohokrát jsem se i přes nejlepší vůli přistihl, že jim sám mám velmi hluboce ukotvenou tendenci podléhat. Prostudováním těchto dvou děl získává označení vědomá komunikace zcela nový význam.

Vzhledem k relativně krátké zkušenosti, jíž člověk ve verbální a písemné komunikaci disponuje, lze předpokládat, že **zatím nedošlo k přirozenému vývoji pochopení jazyka a jím popsané morálky tak, aby bylo vyjadřování v souladu s vysokými morálními cíli, jež si před sebe moderní společnost klade**. Rozpory ve vnímání subjektivní reality, jež plodí myšlenky, v kombinaci s nejrůznějšími skrytými záměry, které v člověku vytváří pomýlenost přeceňováním platnosti formálních pravidel, nebo i prostá nevědomost, zvyšuje šanci, že dojde k nedorozumění nebo komunikačnímu šumu.

Úroveň komunikace snižuje i záměrné znehodnocování předávané informace. K tomu dochází vždy, kdy rozhovor nerozšiřuje pravdu, ale představuje souboj

---

³⁸ Při pohledu na některé sdělovací prostředky a obchodní praktiky by svou studii v dnešní době přes její stále aktuální zásah jistě široce rozvinul.

³⁹ P. Knotek: Psychologie souhlasu

v duchu eristiky, ve kterém se záludnými prostředky soutěží o řečnické vítězství. Zůstalo-li by u soutěže, škoda by jistě nedosahovala takových rozměrů. Stane-li se však, že společnost a jeden každý jednatel z těchto záludů a škodolibostí sejme punc škodlivosti, šíří se tato komunikační norma společností jako nákaza a drolí jednotlivá společenství do zájmových skupin s pochybnými cíli. K tomu samému dojde, nebude-li se o tyto již nabyté poznatky společnost zajímat vůbec.⁴⁰

V druhé části práce se pokusím rozvinout Knotkovy, Girardovy a Schopenhauerovy poznatky na zkušenostech z konkrétních situací.

2.4 Závěr teoretické části

Nároky vědomého života kladou vysoké nároky i na třibení názorů a kvalitu uvažování interpreta. Významný vnějším vlivem je i úroveň konverzace uvnitř samotného hudebního společenství. Společenství totiž sdružuje jednotlivce, jež si díky náročnosti a komplexnosti své činnosti každý den uvědomují své osobní limity. To samo občas hravě pohltí veškerou interpretovu pozornost. Provádí-li interpret činnost vědomě, pohybuje se na hranici svých aktuálních možností a jakákoli vnější komplikace znesnadňuje schopnost navození přirozeného uvažování. Nesoulad a rozpolcenost při komunikaci a znesnadnění přirozené komunikace jsou útokem na vůli umělce⁴¹ a narušují jeho vnitřní rovnováhu.

Náročnost interpretačního umění je od čistě fyzické činnosti nebo činnosti kladoucí vyšší nároky na odpovědnost poněkud odlišná. V teoretické části jsem otevřel širokým interdisciplinárním výčtem vše, o čem si v současnosti myslím, že má na interpretační umění přímý vliv. V praktické části se detailněji podívám na časovou a kognitivní náročnost interpretačního umění.

Přijímání, zpracování a předávání informací, na nichž přímo stojí interpretační umění, podléhá kognitivním omezením. Kognitivní náročnost činnosti má

---

⁴⁰ Opět parafráze Junga: Stane-li se některá základní (vnitřní) pravda nevědomou, projeví se navenek jako osud. To platí jak pro vnitřní život jednotlivce, tak i pro fungování celých společenství.

⁴¹ Zálud č. 39, A. Schopenhauer: Eristická dialektika

psychicko-fyzické dopady na realitu jednotlivce. Interpretačního umělce vnímám jako profesionála v rozvoji kognitivních dovedností. Tato práce má proto sloužit i jako podnět pro zkoumání kognitivní složky lidského počínání celkově a ke zkoumání jeho vlivu na všechny lidské činnosti. **Interpretační umění by se ke svému vkladu při zkoumání a rozvoji kognitivních dovedností člověka a jejich limitů mělo aktivně přihlásit a doplnit tak svou tradiční bohatou uměleckou činností i o vlastní pozorování tohoto fenoménu.**

3 Praktická část

V praktické části práce se pokusím nastínit a rozpracuji dvě úvahy, vycházející z mé zkušenosti. Zaměřím se dovnitř živého interpretačního výkonu a pokusím se o nastínění cesty k metrice, na níž by bylo možné vystavět formální přiblížení interpretační činnosti nehudební veřejnosti. Metrika pak může posloužit k vytvoření a aktualizaci formální obhajoby interpretačního umění například pro účely komunikace s institucemi.

Dále pak dále rozpracuju jednu skupinu vlivů, jež souvisí s komunikací a která vede v konečném důsledku k jejímu selhání. Rád bych upozornit na místa, kde z určitých důvodů komunikace dlouhodobě selhává. Zpětná vazba na některé užívané postupy není vyslyšena a části trhu tak nereagují na potřeby interpretů, kteří tyto trhy spoluutváří.

3.1 Proč?

Formální společenské systémy po pádu socialismu zaměřily k podpoře záměrů jednotlivce a to prostřednictvím svobodného trhu. Při integraci do evropského společenství navíc přijala česká společnost cíle společenství, jež stojí na obchodních svobodách. Některé obory, hudební interpretaci nevyjímaje, však nevycházejí z cílů obchodních, ale cílů namířených k objevování a překračování vlastních limitů, jak jsem nastínil v teoretické části této práce. Pro tržní mechanismy však zatím chybí morální nebo jiná ideová norma a proto doslova závisí na naprosté otevřenosti komunikace. Takové, aby se průběžně dařilo objevovat slabá místa různých trzích tak, aby se z nich nestal bezcitný mechanismus pro optimalizaci a těžbu lidských a přírodních zdrojů.

Dnešní západní společnost zároveň stojí před závažnými strukturálními problémy, jež vedou k nadprodukci a plýtvání přírodními zdroji, prohlubují mezi lidmi nerovnost. Přestože jsou čím dál striktnější a nelítostnější ke svému okolí i ke svým občanům, ekonomicky neobstojí, a západ⁴² tak žije na stále více se

---

⁴² Nejzásadnější problém se zadlužením nepředstavují hojně medializované malé ekonomiky, jako Řecko, ale nesplacitelnost dluhu ekonomik velkých, tedy USA, Japonska

prohlubující dluh. Tyto celospolečenské otázky nevyřešíme. Při jejich jednání dochází k redefinici běžně užívaných pojmů, jako jsou „peníze“, „banky“ a k dohadování se o odpovědnosti za vzniklou situaci.

Můžeme však zatím namísto bohorovného vyčkávání napřít trochu formální pozornosti dovnitř vlastní činnosti. Můžeme se vyprofilovat např. jako čistě kognitivní činnost a připravit dostatečné množství podkladů k budoucímu vyjednávání o pozici ve společnosti. Tato jednání nás totiž dříve nebo později neminou.⁴³

---

aj. (doc. Švihlíková: Deset let od velké krize: Co se stalo s dluhy?; zdroj: Youtube; konference při projektu Citizens for Financial Justice)

⁴³ Představme si na okamžik, co by se stalo s živobytím českých hudebníků, kdyby byly např. k letošnímu konci roku zrušeny hotové peníze ve prospěch bezhotovostního styku. K reakci na tyto změny, ke kterým může společnost časem dojít, není rozporuplný hudební trh vůbec připraven. Jejich ignorováním pak můžeme zkomplikovat život nejen generaci mladých hudebníků, ale celému hudebnímu společenství.

3.2 Náhled první: Hledání metriky

Před započítím samotné úvahy uvedu a vysvětlím dnes stále častěji používaný pojem teorie informace a některé jeho důsledky na psychofyzický stav jednotlivce.

3.2.1 Informační stres

Jiří Cejpek ve své knize o teorii informace uvádí fenomén informačního stresu v době, kdy některé dnes již běžně dostupné zdroje informací neexistovaly. Od doby vydání publikace (1998) vzrostlo informační zatížení násobně. Došlo k rozšíření internetu, implementaci fulltextového i personalizovaného vyhledávání a třídění, vzniku a rozšíření nejrůznějších druhů databází, do našeho života vstoupily mobilní přístroje, jež postupně z uživatelského pohledu vytlačily dnes již „klasické“ počítače, o zařízeních schopných sledovat reagovat na naše biologické podněty nemluvě.

Informační stres je tedy reálnější, než kdy v minulosti byl. K jeho projevům kromě přemíry informací přispívají všechny běžné stresové faktory, významová protichůdnost informací a informační smog⁴⁴. Vzhledem k tomu, že s právě probíhající průmyslovou a informační revolucí souběžně dochází k jevům jako znehodnocování práce, čímž přispívá k informačnímu stresu i v některých oborech rostoucí nejistota.

Informační stres pak při neschopnosti izolovat se od informací přímo vede k širokému výčtu fyzických a psychických problémů. Patrně jedinou přirozenou obranou, kterou naše těla disponují, je znečitlivění přetížených receptorů. Tyto receptory postupně přestávají na konkrétní informace reagovat. Nepolevuje-li informační tlak, vede dlouhodobé vystavení k podráždění, problémům s komunikací, netečnosti k přichozím informacím, až k celkovému vyčerpání, poruchám spánku, jež mohou vyvrcholit hypertenzí a celkovým oslabením

---

⁴⁴ Informační smog tvoří nežádoucí, nepotřebné a znečišťující informace všeho druhu. Ty dnes tvoří významnou část veřejného i virtuálního prostoru.

imunitního systému.⁴⁵

Pokud jsou prvotní projevy informačního stresu ignorovány nebo se jim například z ekonomických důvodů nebo v důsledku již rozvinuté závislosti na některém druhu podnětů jednatel nemůže nebo neumí vyhnout, mohou komplikace vést ke zhoršení koncentrace, pocitům ohrožení vedoucím k závažnějším psychickým poruchám. Jejich závažnost záleží na individuální dispozici jednatel. Zároveň na souběhu dalších vnějších vlivů a jeho celkovém životním stylu a úrovni komunikace s okolím.

Těmito stresovými faktory je dnes ohrožena většina západní populace.⁴⁶ Existují však společnosti, jež jsou v důsledku zvýšené kognitivní náročnosti samotné profese o trochu náchylnější, než je tomu u zbytku populace, jemuž se informace přes obecnou všudypřítomnost vyhýbají.

3.2.2 Metrika

Pro vytvoření metriky je klíčové srovnání. V teoretické části jsem se snažil uvést interpretační umění jako kognitivní disciplínu a popsat co možná nejvíce z charakteristického rysu individuality vzhledem k interpretovi. Díky tomu je pokusům o jakákoli přímá vnější měření neprostopatná. Můžeme se však pokusit o identifikaci klíčových stránek, jež ji ovlivňují a jež je potřeba s nejvyšší důkladností sledovat a koordinovat a následně je srovnat s vybranými profesemi a činnostmi tak, aby došlo k co nejvyšší objektivizaci náročnosti přípravy a náplně práce interpretačního umělce.

Nejedná se tedy o metriku v pravém slova smyslu, ale o hledání charakteristických ukazatelů.

Neodpustím si soukromé upozornění, že na mém vlastním náhledu nezáleží, zůstane-li osamocený. Má-li se jednat o popis subjektivního, bude pro konečnou relevanci nutné nejen shody na samotných pozorovaných ukazatelích, ale především širšího záběru subjektivních pozorování, jež budou spoluvytvářet

---

⁴⁵ Projevy pozorované a popsány v roce 1998.

⁴⁶ Projevy se jistě dají pozorovat napříč celým civilizovaným světem. Touto prací a pozorovanými jevy bych se však rád držel v „našem“ evropském prostředí.

celkový obrázek. Pro každého interpreta je totiž interpretační umění odlišné. Neliší se pouze výsledkem, ale celým přístupem a životním nastavením.

V důsledku toho je tato část práce nejexperimentálnější a zároveň nejsubjektivnější podkapitolou. Bude úspěch, povede-li se uspokojivě popsat třeba jen část mých úvah.

Při identifikaci náročnosti činnosti zkusím pracovat s fyziologickými omezeními kognitivního výkonu, jimž interpret podléhá. Zdá se, že pouhý výčet všech užívaných metrik, informačních příjmů, na ně působících vnějších vlivů a popsání požadavků na vzájemnou koordinaci by k popsání takové náročnosti mohl stačit.

3.2.2.1 Srovnatelné charakteristiky

Základními měřítky jsou tedy tradiční **náročnosti časová**⁴⁷ a **odpovědnostní**⁴⁸. Jako reprezentant příjmu informace **náročnost kognitivní** a skupina vlivů, které nenápaditě označím jako **vnější vlivy**. K vnějším vlivům u interpretačního umění počítáme i fyzickou náročnost⁴⁹.

Zatímco časová a odpovědnostní rovina jsou dnes součástí normy ohodnocování práce, náročnost kognitivní, fyzická a vnější vlivy, bývají zohledněny pro každý obor zvlášť, někde pak vůbec ne.

3.2.2.2 Problém s kognitivní náročností

Pro interpretační umění vnímám jako nejcharakterističtější kognitivní náročnost. Vnější vlivy vymezují limity kognitivního výkonu. Zásadním rozdílem mezi interpretem a běžným pracovníkem pak vnímám při srovnání časové náročnosti. Do té se v současnosti nezohledňuje ani náročnost percepce a požadavky na přípravu interpretovaných děl, ale ani interpretův samotný technický rozvoj a

---

⁴⁷ Čas potřebný na zpracování, přípravu a ovládnutí požadovaného textového materiálu.

⁴⁸ Stres způsobený nepřerušitelností interpretačního výkonu. Roste vzhledem k délce výkonu, komplikovanosti souhry a úrovni nastudování.

⁴⁹ Roste s množstvím a délkou přesunů, nebo např. při absenci odpočinku, spadá do ní strava a občerstvení. Tedy položky, na kterých se dnes hojně šetří a i u dobře prosperujících projektů se stále častěji stává, že nejsou organizátorem akce zajištěny.

dlouhodobá údržba. Dochází navíc k opakovaným konfliktům díky nedorozumění při zohlednění tradičního způsobu ohodnocení interpretova výkonu. Je-li totiž ohodnocený např. pouze za zkoušku nebo samotné provedení, dochází při vyčítání pracovní doby k započítání jejich čisté doby trvání. **Laici je vnímají jako ekvivalent pracovní doby.**

Problém s časem lze dle mého názoru uspokojivě vyřešit hlubší analýzou všech kognitivních požadavků, jimiž musí při zkoušce nebo samotném výkonu interpret disponovat. Při prokazatelném omezení zásobníku krátkodobé paměti, bude i při maximální koncentraci zjevné, že je třeba některé dílčí činnosti a dovednosti připravovat v předstihu. To samé platí pro některé typy interpretovaného textového materiálu.

Není však stále jasné, jakou formou kognitivní náročnost posoudit. Zde lze jako spojovací kvalitativní rys k posouzení předložit tzv. produkční kvalitu.

Produkční kvalita interpreta je schopnost navodit stav mysli, při kterém dochází za plné koncentrace k maximální účelové synchronizaci všech jeho kognitivních funkcí. Navození tohoto stavu probíhá v konkrétním čase na konkrétním místě a tím dochází k vytvoření živého uměleckého výkonu, který se v okamžiku produkce stává živým interpretačním výkonem.

Interpret je tedy osobnost, která ve svém oboru opakovaně usiluje o nejvyšší možnou produkční kvalitu. Interpretační výkon je demonstrací výsledků jeho úsilí. Jeho hlavní pracovní náplň spočívá v neustálém překračování osobních limitů, přirozeného vnímání a rozvíjení již dosažené produkční kvality. Vše, co umělec zažívá mimo okamžik samotné produkce, je nutné hodnotit jako soubor faktorů ovlivňující umělcův stav mysli a tedy i jeho produkční kvalitu.

Interpret dále zvyšuje produkční kvalitu pečlivějším uvědomováním si detailů studovaného uměleckého díla. Produkční kvalitu ovlivňuje nejen tím, jak, co a kdy hraje, ale i tím, jak kvalitně odpočívá, jak se stravuje a svým životním stylem celkově. To, jak žije svůj život, ovlivňuje kondici jeho percepčních orgánů i správné fungování jeho kognitivních funkcí. Stejně jako kultivuje své fyzické schopnosti, kultivuje i ty duševní. To neznamena, že se umělec stává vzorem dobových ctností. Stává se odborníkem v práci se svým psychofyzickým stavem. Tyto a další vlivy, které na umělce působí v době, kdy zrovna nehraje, budeme označovat jako **vnější vlivy**.

Tak může znít jeden ze způsobů, jak logicky propojit **kognitivní náročnost** s **vnějšími vlivy** skrze důraz na **produkční kvalitu**.

3.2.2.3 Problém s časovou náročností

Zde může existovat cesta skrze popsání a porovnání všech **percepčních a koordinačních nároků**, jež s interpretačním výkonem souvisí.

Při umělecké činnosti jako pracovním procesu, je jedním ze základních interpretových úkolů při rozvoji produkční kvality uměleckého díla studium nového repertoáru a průběžná údržba již ovládnutých skladeb. Celkovou náročnost přípravy významně ovlivňuje složitost a množství textu, které musí pojmout. Mezi jednotlivými hudebními nástroji se náročnost obou atributů výrazně liší. Nejedná se pouze o skladby k samotnému veřejnému provedení, ale i o různá technická cvičení, jež mají funkci stavebních kamenů repertoárových děl a rozebírají často se vyskytující technický problém. Rozsah materiálu, který si interpret osvojuje, budeme označovat jako **textovou náročnost**.

Vlastní kategorií při zrakové percepci textu je situace, kdy interpret tzv. čte z listu. V tu chvíli věnuje výraznou část vědomého výkonu samotné zrakové percepci. Zachování produkční kvality potom vyžaduje přípravu textu předem tak, aby byl interpret, obeznámen s jeho strukturou, zpracoval podle technických specifik svého nástroje a se zohledněním své současné produkční kvality plán pro úspěšnou interpretaci díla. Při samotné živé produkci pak záleží i na míře tzv. sebranosti interpretů. V extrémním případě funguje hudební text jen jako ukazatel směru a interpret improvizuje v souladu s teorií až při samotném živém výkonu. Seběmenší nuance v kombinaci těchto vlivů kladou odlišné nároky na přípravu interpretačního výkonu a jsou významným faktorem při snaze dostat příslušné úrovni produkční kvality.

Další složkou zrakové percepce je časová koordinace s ostatními interprety při samotném živém výkonu. V reálném čase je potřeba zpracovávat nejen text, ale i pohyby ostatních interpretů nebo např. dirigenta. Takové informace jsou vodítkem k drobným korekcím ve vnímání času tak, aby společný výkon více interpretů dohromady utvářel posluchačem vnímané umělecké dílo v nejvyšší možné produkční kvalitě. Signál, který muzikant přijme z okolí, musí zpracovat a na základě své zkušenosti se včas rozhodnout pro korekci příslušného

technického prvku. Pro úspěšné zvládnutí těchto korekcí je nutné mít nejen patřičné zkušenosti se souborovou hrou, ale především ovládat technické prvky v takové míře komplexnosti, aby neohrozil zvukovou kvalitu výsledku a hudební význam celku. V závislosti na tom, zda se jedná o improvizované nebo plně nastudované dílo se liší i způsob přípravy jednotlivých technických prvků.

Tento popis, který lze založit na pozorováních i na velmi hrubém odhadu datové náročnosti četby díla, přibližuje problematiku zrakové percepce. Percepce sluchová zahrnuje vlastní kontrolu zvukovou a intonační, kolem níž je samo o sobě velmi mnoho co připravovat. Další funkcí, již těžko vyčíslitelnou, je zvuková kontrola souhry a intonační korekce k ostatním interpretům. Zde přichází na pomoc rys přirozenosti, kdy interpret cítí, podle dynamiky pohybu tónů, kam fráze míří a dokáže odhadnout, k jakému vývoji v budoucnu dojde. Zde tedy prokazatelně používá přirozené uvažování, což klade požadavky nejen na průběžnou kultivaci formálního vnímání rytmu i intonace, ale i samotného navození stavu přirozeného uvažování. Musí tedy v maximální míře předem připravit co největší množství prvků, aby měl pro vnímání zásadních podnětů a samotné uvolnění se do stavu přirozeného uvažování ty nejideálnější možné podmínky.

Hmatové percepční podněty pak plně slouží k automatizaci díla a zpětné vazbě, díky níž získává interpret další prostředky k vnímání zvukové složky produkční kvality.

Tuto skupinu vlivů můžeme nazvat **percepční a koordinační nároky**.

Tímto způsobem by tedy šlo provázat **kognitivní náročnost s časovou náročností** skrze důraz na **percepční a koordinační nároky**.

3.2.2.4 Posledním problémem s vnějšími vlivy

Stane-li se, že jsou technické nároky na ovládnutí repertoáru požadovaného v nadcházejícím časovém horizontu nižší, než interpretova aktuální produkční kvalita, zvyšuje interpret úsilí při údržbě ostatních druhů technik. Cílem je dosáhnout takový životní balanc, aby v širším časovém horizontu jeho produkční kvalita rostla. Nepovede-li se mu při plnění pracovních povinností dlouhodobě předcházet negativnímu působení vnějších vlivů, zvyšuje se v důsledku sílících vnitřních rozporů riziko rozvoje psychických a fyzických obtíží a snižuje se

okamžitý kognitivní výkon. V důsledku těchto jevů klesá i produkční kvalita jeho aktuálních výkonů. Ať už z důvodu atrofování techniky nebo z důvodu neschopnosti přizpůsobit se aktuální situaci na podiu a vnějším vlivům. K tomuto jevu dochází navzdory skutečnosti, že interpret pravidelně hraje a domněle by měla jeho produkční kvalita vzrůstat. Záleží tedy nejen na tom, zda umělec vyvíjí jakoukoli aktivitu, ale především pak na její individuální skladbě tak, aby bylo možné vedle pracovního vyčerpání dlouhodobě rozvíjet i životní rovnováhu. Přichází dokonce zobecnitelné zjištění. **Co není zdravé pro mozek, není zdravé pro interpretační umění.**

Činnosti pro rozvoj detailů souvisejících s přípravou na výkon a jeho provedení mají povahu informace. Psychofyzický stav v každém okamžiku dne ovlivňuje kondici mozku a tím tvoří podmínky pro zpracování informací. Objem informací, jež dokáže mozek v jednom momentu zpracovat, je z fyziologického hlediska limitovaný okamžitou kapacitou zásobníku krátkodobé paměti⁵⁰. V zásobníku se zpracovávají informace přijaté z vnějšího prostředí (percepce), informace vyvolané z dlouhodobé paměti (vzpomínky) a informace z osobního fondu (endocept⁵¹). Efektivitu využití zásobníku v každém okamžiku ovlivňuje míra interpretovy koncentrace, neboli zamezení průniku nesouvisejících podnětů, vzpomínek nebo vzorců chování, které pak v zásobníku zabírají místo. Zásobník lze snadno zahltit. Informace nad kapacitu zásobníku v takové situaci neproniknou do vědomí. Jedná-li se o klíčové informace, ztrácí interpret nad výkonem kontrolu. Nastává-li tento jev při přípravě, dochází k nevhodnému zpracování informace a zakládá se na zlovyk. K selháním dochází nejen kvůli samotnému zahlcení, ale i v důsledku vědomých snah o okamžitou nápravu situace. Tyto snahy mají totiž rovněž povahu informace⁵² a zabírají další místo v

---

⁵⁰ Pozn. dle užívaného Baarsova modelu paměti. Zdroj: Powel: Síla paměti

⁵¹ Jedná se o filtr, kterým do vědomí prochází realita a mění se na subjektivní realitu, vzpomínky se mění na subjektivní vzpomínky. Osobní fond umělec kultivuje neustále vším, čemu v životě věnuje pozornost. V průběhu živého výkonu z tohoto prostoru vyvolává vytrénované dílčí dovednosti.

⁵² Zvýšená pozornost ke vnějším podnětům (hledá se), zvýšený důraz na technické provedení (snaha převzít technickou kontrolu), snaha oprostit se od různých emočních stavů.

zásobníku, které by v ideálním případě interpret beze zbytku využil k produkci ve své maximální produkční kvalitě. Provází-li navíc přehlčení psychická úzkost, dochází ke značné změně ve vnímání percepčních podnětů, redukcí volné kapacity zásobníku i omezení výkonu všech kognitivních funkcí ve prospěch prožívání úzkostného stavu.

Člověk je tvor omylný a k chybám přes veškerou jeho vůli dochází. Jsou podmínkou jeho profesionálního i kmenového rozvoje. Profesionalita interpreta spočívá mimo jiné i v tom, jak se učí k selháním postavit. Zkušenosti nabyté selháními dotváří strategii⁵³ rozvoje jeho produkční kvality.

Nestaví-li se interpret při rozvíjení své produkční kvality vědomě do hraničních situací, izoluje se ve své aktuální úrovni vnímání světa a dochází ke stagnaci⁵⁴. Stagnace může mít i povahu jednostranného rozvoje. Stagnace výrazně ovlivňuje interpretův dlouhodobý psychofyzický stav. Jedná se o formu úniku, jež lze v očích společnosti snadno zamaskovat např. specializací na dlouhodobý projekt a ulpěním na něm. Sám interpret je jediný, kdo tento vnitřní spor vnímá od samého počátku. Při setrvání v takovém vnitřním sporu může dojít k rozvoji nejrůznějších psychických a fyzických obtíží, což negativně působí na jeho okolí i na jeho vlastní produkční kvalitu.

Při interpretačním výkonu, rozvoji repertoáru nebo technického prvku, kdy se interpret plně soustředí na rozvoj své produkční kvality nebo samotnou produkci, se psychofyzický stav, ve kterém se právě nachází, stává součástí informace, kterou mozek ukládá. Jak se v průběhu života rozšiřuje pestrost psychofyzických stavů, jež člověk zažívá, sílí potřeba umět nastavit životní rovnováhu tak, aby dokázal některé stavy mysli vědomě navodit a jiným se vyvarovat. Tím si připravuje optimální pracovní podmínky, ať už jsou okolní vlivy jakékoli. Přihlédneme-li ke skutečnosti, že během toho musí kontrolovat produkční kvalitu

---

⁵³ Nelze se schovávat za obecně platnou metodu a očekávat, že vyřeší individuální problémy. Výkonný umělec musí neustále dotvářet svůj individuální plán rozvoje produkční kvality.

⁵⁴ Stagnace navíc neexistuje. Přepiš tak, aby z toho vyplynulo, že nekultivuje-li se některý aspekt, dochází v důsledku pamětních jevů (interference a opakovaný přepis) k jeho atrofování.

živého výkonu nebo nácviku, jsou v každém okamžiku požadavky na interpretovu pozornost na samotné hranici jeho aktuálních možností.

Pozornost při přípravě a provedení interpretačního výkonu je tedy schopnost nevpustit si do zásobníku nahodilé informace. Současně je nutné koordinovat typ zpracovávaných informací bez jakýchkoli výpadků po celou dobu trvání živého výkonu a nekomplikovat si celý proces upadáním do pro výkon nevhodných psychických stavů. Koordinací všech aspektů, jež ovlivňují živý výkon, se interpret odlišuje od ostatních forem umění a jiných činností, kde buď není kladen takový důraz na autenticitu interpretovaného textu, není nutno provádět výkon v konkrétní formě bez zastavení nebo se nezohledňuje synchronizace tolika vzájemně odlišných kognitivních nároků, jako je tomu při nejnáročnějších formách živého interpretačního výkonu.

Z výše uvedeného si interpret plně uvědomuje jen zlomek informací. Zvláště u velmi mladých lidí je míra autonomie jednotlivých vzorců chování téměř absolutní. Vůdčí je hudební představa, kterou takový interpret ztvárňuje. Jak však interpret kmenově zraje⁵⁵, zvyšují se napříč celým životem nároky na uvědomování si. Interpreti, kteří provádí svou činnost do vysokého věku při zachování nebo dokonce rozvoji produkční kvality výrazně uspívají ve schopnosti kultivovat tuto vědomou životní rovnováhu. Úkolem kultury je pak vytvořit jim k tomu ideální podmínky.

3.2.2.5 A zpět ke kognitivní náročnosti

Soubor výše uvedených požadavků potřebných pro provedení živého interpretačního výkonu v produkční kvalitě budeme označovat jako **kognitivní náročnost**. Kumulativní energii nutnou ke zpracování kognitivních požadavků v čase pak jako **kognitivní stres**.

Závěrečné přemostění bude muset proběhnout mezi kognitivní náročností, kognitivním stresem a informačním stresem se zohledněním všech důsledků ze stresu plynoucích.

Referenční povolání je pro interpretační umění profese z neumělecké části

---

⁵⁵ Jak zvyšuje míru své osobní individuace, jak se jeho život stává vědomějším ve smyslu, ve kterém o individuaci píše Jung.

spektra, jež svou kognitivní náročností nejméně odpovídá interpretačnímu umění. Obdobnou analýzu tak, jako vznikla pro interpretační umění, bude třeba vytvořit i pro referenční povolání. K jejich srovnání bude potřeba

Metrika pak vznikne prostým porovnáním kognitivní náročnosti obou činností a provedení diskuse rozdílnosti všech charakteristik, jak jsou uvedeny v bodě 3.2.2.1. Výslednou metriku by jistě šlo použít např. při zohledňování orientačního srovnání náročnosti profesí.

3.2.3 Diskuse

Předložený příklad souží pro inspiraci jako jeden z možných přístupů při formální analýze interpretačního výkonu. Nesnažil jsem se o úplnost nebo bezespornost. Vzhledem k úrovni poznání, z níž jsem vycházel při sestavování teoretické části práce, je třeba před první vážnou snahou o formalizaci interpretačního umění laikům zodpovědět celou řadu otázek.

Stále platí, že nejspolehlivějším měřítkem při posuzování náročnosti interpretačního umění, je vlastní zkušenost.

3.3 Náhled druhý: Vědomá komunikace

Tato podkapitola se týká soudržnosti uměleckého trhu. Výkonné umění, jak je jsem nastínil v teoretické části i v kapitole (3.2) nesmírně komplikovaná činnost, ve které se umělec zabývá především velmi důslednou kultivací produkční kvality. V důsledku toho tráví významnou část svého vědomého života v osobním nastavení, jež je s nepřetržitou kontrolou pravidel a novinek, jimiž podléhají trhy, na nichž působí, v rozporu i se základním stupněm informovanosti. **Hudebníci jsou na trhu z obchodního hlediska velmi snadnou kořistí.** Existují samozřejmě segmenty, jichž se tyto vesměs tržní jevy, dotýkají méně. Zde bych se rád zaměřil na mnohými pomíjené okrajovější části hudebního trhu. Co je okrajové pro hudebníka, může být v centru pozornosti široké populace a naopak. Možná to není na první pohled úplně patrné, ale vždy budou existovat okrajové části trhu. Ať už se zmenší jakkoli, ať se zřeknou čehokoli, o čem si momentálně myslíme, že komunity profesionálních hudebníků nepatří, dojde tím jen k posunutí okraje samotného. To je důležité. Touto kapitolou chci upozornit na vzájemnou provázanost všech částí. Nikde není psáno, že tím, co je nejviditelnější bolístkou okrajové části trhu, netrpí i zbytek hudebního průmyslu. Řeč je o komunikaci. Komunikační selhání a pokřivování reality za účelem dosahování obchodních cílů vede k ideovému štěpení trhu. Důsledky, které z tohoto dlouhodobého fenoménu plynou pro každého jednotlivého interpreta, působí jako negativní vnější vlivy při dosahování cílů, ke kterým byl nebo je v průběhu svého interpretačního výcviku vychováván.

3.3.1 Informační selhání

Na trhu lze pozorovat několik jevů, jež bych doporučil k vlastnímu zkoumání formou tržních analýz. V závěru kapitoly sice uvádím některé vlivy, o kterých si myslím, že za výskytem těchto jevů mohly stát, můj pohled je však ryze amatérský a bylo by potřeba prověřit ho z perspektiv, jež nejsem schopen rozpoznat. Z toho důvodu zároveň jednotlivá pozorování blíže nerozvádím. Mohlo by dojít k nepodloženému nařčení, jež může mít v dnešní ekonomicky vypjaté době na hospodaření křivě obviněných fatální dopady.

3.3.1.1 Pozorované jevy:

Neprůhledná organizace hudebních akcí:

- mnohdy neznámý nebo nedostupný zadavatel nebo organizátor, často chybí jeho identifikace na plakátech nebo programech
- nedostupnost nebo zatajování informací o typu akce a znemožnění vyjednávání adekvátních podmínek;

Chybící komunikační norma:

- pro vyjednávání o podmínkách provedení akce,
- pro komunikaci o rozsahu prováděného repertoáru;

Chybící norma pro adekvátní ohodnocení:

- vyjednávání dlouhodobě není prostředím ani uvnitř nástrojových skupin
- dlouhodobě nedochází k valorizaci práce,
- mnohá natáčení a živé hudební produkce nezahrnují odměnu za autorská práva,
- čas na přípravu náročnějších programů nebývá nijak zohledněný v harmonogramu akce ani finančně ohodnocený,
- některé zahraniční výjezdy mají neprůhledné a vzhledem k prestiži akce celkově nesolidní podmínky;

Celkový zmatek na trhu

- nedostatečná ukotvenost činnosti hudební interpretace v živnostenském zákoně,
- obcházení norem a místních předpisů pro práci v zahraničí,
- monopolní postavení některých organizátorů;

3.3.2 Komunikační fauly

O negativním vlivu obchodních zájmů skupin nebo jednotlivců, informačnímu přehlčení a účelovému zamlžování skutečnosti jsem se rozepsal dostatečně. Každá mince má však dvě strany. Komunikace není jen problémem směrem k hudebníkům. Komunikační standardy komunity zpravidla obkreslují

komunikační normy jednotlivců. A interpretační trh a hudební management se velmi výrazně prolínají. Zde se cítím dlužný rozvést dříve uváděné a zmiňované studie.

Knotek ve své Psychologii souhlasu kromě již rozpracovaných způsobů uvažování zmiňuje úrovně, kterými je myšlenka při komunikaci z obsahového hlediska ovlivněna. Toto osobní vnitřní nastavení pak porovnáváme s vnitřním nastavením našeho partnera. Způsob jejich srovnání ovlivňuje nejen vnitřní nastavení jednoho každého jedince, ale především pak výsledek vzájemné komunikace.

Postoj je z myšlenkových projevů navenek nejzřejmější. Jako informaci jej předáváme jak verbálně, tak i neverbálně. Náš postoj určuje, nejen výsledné vyznění myšlenek přetvářených pod jeho vlivem v informace, ale i celkovou vnitřní náladu subjektivní reality. Naše paměť je pak naším postojem, duševním i fyzickým, přímo ovlivněna.⁵⁶ Náš životní postoj tedy ovlivňuje výsledky našeho uvažování nejen v reakci na psychické nastavení, ale má přímou souvislost s tělem a celkovou fyzickou kondicí.

S postojem podle Knotka přímo souvisí naše **názory**, jež si o dílčích tématech formujeme. Ať už vlastní nebo převzaté, jsou názory subjektivním stanoviskem ke skutečnosti. Názory však mají i svou stinnou stránku jíž jsou **předsudky**. Ty se s názory vyskytují na stejné úrovni. Je-li názor výsledkem rozumného formálního nebo přirozeného uvažování, je předsudek výsledkem přecenění formálního předpokladu přehlížejícího paradox.⁵⁷ Předsudek zároveň vzniká i zavržením jakéhokoli způsobu uvažování, tedy slepým přijetím a nekritickým upevňováním převzaté skutečnosti.⁵⁸ Krátkodobým potvrzením platnosti předsudku dochází k jeho upevňování, ale zároveň i k tvorbě předsudků

---

⁵⁶ Vědci prokázali, že jsme-li např. vnějšími okolnostmi přinuceni k sezení ve shrbené poloze a během toho kupříkladu posuzujeme, projevuje se na našich výsledcích naše postojem snížené sebevědomí i celkově podezřavější přístup k posuzovaným tématům.

⁵⁷ Myšleno kolizi s přirozenou realitou tak, jak je popsáno v teoretické části práce u pojmu „formální uvažování“.

⁵⁸ Přijímáme-li nějaký cizí názor nekriticky a nedochází-li k jeho revizi, stává se po čase tento názor předsudkem a to i navzdory tomu, že třeba mohl vzniknout jako výsledek původně přirozeného uvažování.

dalších.⁵⁹ V demonstraci nejrůznějších předsudků by se v tomto duchu dalo pokračovat dále. Témata by samozřejmě nezasahovaly pouze tržní poměry, ale daly by se vztáhnout i na překážky v dosahování vyšší produkční kvality a mnoho dalších motivů.

Hlubší vrstvou osobního nastavení utvářející naše názory je **přesvědčení**. Zde se dostáváme do mnohými přísně střežené roviny vnitřního života. V porovnání s názory jsou naše přesvědčení pevnější a jejich vědomý posun nás stojí více úsilí. Stejně jako s názory souvisí předsudky, na stejné rovině s přesvědčením se vyskytuje **blud**. Ten vychází z předsudků a zastřešuje celou linii, ve které se předsudky řetězí.⁶⁰

Bludy a předsudky vytváří důvody, díky kterým dochází k přerušení, ale až třeba i k selhání komunikace. Ať už jsou motivy jakékoli, vedou nekriticky přijímané bludy a předsudky k zakonzervování celé situace. K tomuto jevu může docházet omylem. Tedy aniž by měl někdo ze vzniklé nápadně nevýhodné situace vědomý prospěch. Domnělá nevědomost tohoto prospěchu na straně druhé je samozřejmě selháním rovněž jistou formou selhání komunikace.⁶¹

Oboustranně fungující komunikace je základem pro udržování legitimacy formálních úmluv. Bez jejich pravidelné revize je vznik paradoxů nevyhnutelný. Uplatňuje-li někdo **záluďné** prostředky k vytvoření nerovné situace, uchyluje se většinou k tzv. eristice. Schopenhauer ve své studii uvedl, že eristika je „*umění*

---

⁵⁹ Příkladem může být rezignace tvrzením: „K prosazení těchto podmínek není vhodná doba“, z něž se po čase lehce stane „vzhledem k náladě na trhu nemáme vyjednávací pozici“ až k téměř zlidovělému „takhle to prostě je“.

⁶⁰ K příkladu, uvedeném v poznámce pod čarou č. 57 mě napadá jako vhodné souhrnné pojmenování blud podřazenosti a rezignace na to, co mě přesahuje. Přijmeme-li za vlastní tento blud, můžeme z něj vytvářet předsudek za předsudkem, za který skrýváme neochotu přistoupit z nejrůznějších důvodů ke znovunavázání komunikace.

⁶¹ Selhání tkví z druhé strany v nezájmu o udržování dialogu. Druhá strana se jinými slovy po čase, kdy jí může začít být nápadné, že nedochází k žádné konstruktivní zpětné vazbě, v zájmu dlouhodobé udržitelnosti spolupráce, má zajímat o vnitřní situaci a dlouhodobou udržitelnost stávajících úmluv. Proaktivně vyhledávat skryté paradoxy ve svém formálním vnímání reality.

*disputovati, a sice disputovati tak, aby člověk vždy podržel pravdu*⁶². Takovému jedinci se pak daří vyvracet logické argumenty jeho „odpůrce“⁶³ tím, že jeho objektivní pravdu úspěšně vyvrací.

Schopenhauer uvádí, že k takovému vyvrácení může dojít např. tak, že se od věcného argumentování (ad rem) uchýlíme k argumentaci směrem k samotnému odpůrci např. překrucováním jeho předchozích tvrzení (ad hominem)⁶⁴. Pokud náš záměr nevyjde a odpůrce dále argumentuje k věci, může manipulátor přistoupit třeba k osobnímu útoku (ad personam)⁶⁵, kdy třeba urazí svého odpůrce nebo jej zesměšní před již vytvořeným davem přihlížejících (ad auditorem)⁶⁶. Poslední rovinou argumentace je pak navázání argumentů odpůrce na nějakou obecně přijímanou pravdu se zdůrazněním, že společně neplatí. Odpůrce je tak doveden ke sporu (ad absurdum).

K eristice se počítá i odvedení pozornosti od tématu neustálým odbíháním, náhlá s předmětem sporu naprosto nesouvisející změna tématu, spontánní přerušení odpůrcovy argumentace výkřikem nebo upuštěním hrnku a mnoho dalších záludů, jež očima nezúčastněného jedince vypadají nevinně, jsou však manipulací s mnohdy už tak komplikovanou skutečností.

Společenství, v němž si je více jednotlivců existence předsudků, bludu a eristiky vědomých, je vnitřně konzistentnější. Hlavním vedlejším efektem této znalosti je pak jistý druh osobní imunity. Mnoho jedinců napříč společností používá různé formy záludů bez nejmenšího vědomí jejich existence. Někteří si

---

⁶² Eristická dialektika, str. 11

⁶³ Jak Schopenhauer v českém překladu označuje diskutujícího partnera.

⁶⁴ V odpůrcově prohlášení svévolně nahradíme např. spojení „zvýšený zájem“ výrazem „vlezlost“, čímž jeho argument okamžitě změní význam.

⁶⁵ Oponentovi stačí otevřeně křivdit a překrucováním jeho argumentů se jej snažit dohnat ke zlosti. Povede-li se to, spor prohrál, navzdory tomu, že původně mohl mít pravdu.

⁶⁶ „No podívejte se na něj, co mi tu vykládá za nesmysly!“ Po takové větě, kterou manipulátor s potměšilým podtónem vykřikne do širokého okolí je prakticky jedno, jaká byla původní idea sporu. Klíčové je udržet klid a pokusit se po čase buď vrátit k věci, nebo v rozhovoru dále nepokračovat a zachovat si alespoň důstojnost. Dojde-li však už spor do této fáze, není většinou možné ani jedno.

jsou svého jednání vědomi. **Ať už tak či onak, obeznámený jedinec se jim může nejen účinně bránit, ale zachovat si při nevyhnutelnosti podobné situace alespoň vnitřní klid. Tím nejenže přispěje k vyšší úrovni komunikace vlastní nezáludností, ale zároveň si posílí svou vlastní imunitu proti těmto vnějším vlivům.** A o to jde především.

4 Závěr

Přes prostudování uvedených i neuvedených zdrojů, týkajících se kognitivní, informační vědy a zásad zdravé komunikace, se objektivní cestu k snadno sledovatelné metrice nepovedlo nalézt. Tento cíl tedy práce nesplnila. Z výše uvedeného však vyplývá, že by bylo moudré ve výzkumu výše navržené syntézy vědních oborů pokračovat.

Považuji za prospěšné doplnit ji o případové studie, zmapovat aktuální situaci na trhu a zhodnotit, v jaké kondici se ve světle pojmenovaných produkčních limitů a vnějších vlivů vztahujících se na jednotlivce se hudební trh skutečně nachází.

Situaci kolem poměrů ve výdělečných segmentech trhu by bylo dobré začít s nejvyšší mírou diskrétnosti prověřovat ihned. Je možné, že zde dochází k dlouhodobému komunikačnímu selhání, díky němuž se plýtvá životní energií těch, kteří jsou na tomto segmentu trhu existenčně závislí. Může pak docházet až k poškozování dobrého jména české hudby ve světě.

Dalším sporným bodem ovlivňujícím perspektivu trhu u nás je diskuse o lepším zanesení interpretačního umění do občanskoprávního a pracovněprávního řádu. V současné době se jedná o volnou živnost bez nutnosti živnostenského oprávnění. Na úrovni organizátorů akcí pak rovněž nejsou nutné žádné atestace nebo jiné prokázání způsobilosti. To s sebou nese výhody v době, kdy je trh na vzestupu, ale velké těžkosti v době, kdy se trh začne nasycovat.

Někteří organizátoři dále mnohdy netuší, co by ve skutečnosti hudebníkova činnost měla obnášet. Není-li pro ně jedinec přímo ekonomicky hodnotitelný, tj. prodejný široké veřejnosti nebo jinak obchodně využitelný, snaží se na živém interpretačním výkonu maximálně ušetřit. Nevím o žádné funkční normě ošetřující spodní hranici, podle které by se utvářely pracovní podmínky např. u výdělečných projektů. A tak se čím dál běžněji stává, že u projektů, kterým se daří, neexistuje progresivní model ohodnocení a interpret je hrazen paušálem v souladu s dobrými mravy nebo monopolním jednáním v jeho krajině.

Prostředky, které tímto unikají z rukou umění, jsou vykoupeny životní energií interpretů. Tím, že se takové poměry dále duplikují, dochází ke štěpení trhu vedoucímu až k nevraživosti mezi samotnými hudebníky. Takové poměry jsou ke kultivaci produkční kvality, pro kterou jsou všichni hudebníci původně vychovaní,

v přímém protikladu.

Dále se přikláním se k názoru, že by se obecně složitější formy komunikace měly používat s maximální možnou pokorou a obezřetností. Vzhledem k jejich komplikovanosti jsou totiž nesmírně náchylné k dezinterpretacím.⁶⁷ Vztah např. hudebníků a hudebních manažerů proto nevnímám v tržním smyslu jako vztah obchodní. Naopak by si hudební manažer měl být vědomý interpretovy nevýhodné pozice v obchodním smyslu, v níž se interpret z podstaty náplně své činnosti nachází, a měl by tedy představovat poslední instanci chránící pro vykonávání interpretačního umění důstojné a dlouhodobě udržitelné podmínky. Nikoli pouze uzavírat obchody, zprostředkovávat „těla“ či výnosně podnikat, jak tomu v některých případech bývá.

Mě samotného překvapilo, co všechno se za interpretačním uměním skrývá. Jak interpretační umění přímo i nepřímo ovlivňuje nejen publikum, ale jak souvisí s každým aspektem interpretova života. Díky některým svým rozhodnutím jsem se na několik let vyřadil z ekonomické reality. To mi otevřelo možnost pozorovat z pozice nezúčastněného jedince nejen trh, ale i okolní svět. Bez tohoto pohledu bych si patrně neměl šanci bohatost a nezávislost interpretačního umění uvědomit. Výše uvedené nálezy jsou zformulovaným osobního přáním. Stávající obchodní pohled na život, obzvlášť v Evropě, překrývá spoustu toho dobrého, co měli naši předci možnost rozvinout a udržet při životě i pro nás.

Ačkoli nás tyto činnosti kultivují jako lidské bytosti, vyhrazujeme jejich kultivaci např. pod tlakem konzumu příliš málo času. Obchod, který pronikl příliš hluboko do každodenní komunikace, a ekonomii, jež se snaží udržet při životě tradiční uspořádání, nevnímám jako společný civilizační základ jednotlivce. Představuje v mých očích jen jeden ze směrů bádání, jež má své nadšence, profesionály i obdivovatele. Z jeho rozvíjení může vzejít mnoho dobrého. Neprofesionální část populace by však neměla sloužit za zdroj obchodování. „Neprofesionální“ obchodníci jsou totiž mnohdy kvalitními učiteli, lékaři, vědci a především lidmi,

---

⁶⁷ Nedorozumění a šum zde potom v rukách angažovaných nebo pomýlených jedinců disponujících vlivem snadno způsobí zbytečný nárůst vzniklých paradoxů. Při dlouhodobé nečinnosti až informační katastrofu, ze které se příroda třeba snadno zotaví, ale lidství se opět nesmyslně zpronevěří svým vlastním ideálům.

pro něž má ekonomie formou neustálého dialogu vytvářet způsoby legitimního rozdělování nejmenšího nutného množství přírodních zdrojů, nutných k bezpečnému životu v souladu s přírodou. Tak aby se mohl každý rozvíjet na své vývojové fázi.⁶⁸ Může pak zároveň skrze svůj rozvoj regulovat plýtvání a zamezovat mu do té míry, aby uspořádání směřovalo k legitimitě nejen k člověku, ale i k přírodě. Dynamickou expanzi, růst a rozvoj si pak každý nechme pro dobývání a kultivaci našeho vnitřního bohatství.

Je jen na nás, zda na to jako hudebníci v každodenním shonu zapomeneme a necháme ty méně populární a méně opěvované části hudebního trhu svému osudu nebo zda se na hudbu podíváme jako na komplet, jež svým zaměřením míří mimo ekonomicko-politické cíle, a je ho tedy potřeba před vnějšími vlivy a krátkodobými výkyvy srozumitelným a jasným sdílením informací o vnějším světě s nejvyšší pečlivostí ochraňovat.

---

⁶⁸ Jung; parafráze

Seznam literatury

- ADLER, Alfred. Člověk jaký je. 1. vyd Portál 2018. 248 s. ISBN 978-80-262-1385-7
- ANKOWITSCH, Christian. Proč Einstein nenosil ponožky. 1. vyd Portál, 2016. 240 s. ISBN 978-80-262-1126-6
- BERNE, Eric. Jak si lidé hrají (Games People Play). 1. vyd Portál 2011. 200 s. ISBN 978-80-7367-992-7
- CEJPEK, Jiří. Informace, komunikace a myšlení. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 179 s. ISBN 80-7184-767-4.
- GODEL, Kurt. Úplnost a neúplnost. 1. vyd OPS 2015. 139 s. ISBN 978-80-87269-39-8
- HOLAS, Milan. Psychologie hudby v profesionální hudební výchově. 2. vyd NAMU 2013. 170 s. ISBN 978-80-7331-262-6
- JUNG, Carl Gustav. Výbor z díla I. - Základní otázky analytické psychologie a psychoterapie v praxi (Grundfragen zur Praxis). 1. vyd Nadační fond Holar 2017. 450 s. ISBN 978-80-906731-3-7
- JUNG, Carl Gustav. Výbor z díla II. Archetypy a nevědomí (Archetyp und Unbewusstes). 1. vyd Nadační fond Holar 2018. 458 s. ISBN 978-80-906731-5-1
- JUNG, Carl Gustav. Člověk a kultura. 1. vyd Emitos 2012. 432 s. ISBN 978-80-87171-34-9
- JUNG, Carl Gustav. Duše moderního člověka. 1. vyd Atlantis 2008. 390 s. ISBN 80-7108-213-9
- KHUN, Thomas Samuel. Struktura vědeckých revolucí (The Structure of Scientific Revolutions). 1. vyd Oikoymenh, 1997, 206 s. ISBN 80-86005-54-2
- KIŠŠ, Marián. René Girard a jeho mimetická teorie společnosti.
<https://historicalsociology.cuni.cz/HS-30-version1-3kiss.pdf>
- KRÁLÍČEK, P. Úvod do speciální neurofyzologie. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 230 s. ISBN 80-246-0350-0
- KNOTEK, Petr. Psychologie souhlasu. 1. vyd Modrá brána 2015. 255 s. ISBN 978-

80-260-8991-9

MARVAN, Tomáš, POLÁK Michal. Vědomí a jeho teorie. 2. vyd Pavel Mervart, 2015. 164 s. ISBN 978-80-7465-138-0

NAKONEČNY, Milan. Psychologie. 1. vyd Triton 2011. 864 s. ISBN 978-80-7387-443-8

POWELL, Michael. Síla paměti (Memory power). 1. vyd. Slovart, 2015. 144 s. ISBN 978-80-7529-007-6

SCHOPENHAUER, Arthur. Eristická dialektika, čili, Umění dostati v každé debatě za pravdu (Eristische Dialektik oder Die Kunst Recht zu behalten). 1. vyd Zvláštní vydání 1994. 84 s. ISBN 80-85436-26-4

SOUKUP, Václav. Dějiny antropologie. 1. vyd Karolinum 2004. 670 s. ISBN 80-246-0337-3

ŠMAJS, Josef. Ústava Země. 1. vyd PRO 2015. 160 s. ISBN 978-80-89057-59-7